

Makrogazdaság, 2004–2007

Központi
Statisztikai Hivatal

Makrogazdaság, 2004–2007

Budapest, 2008

© Központi Statisztikai Hivatal, 2008

ISBN: 978-963-235-067-7 (internet)

ISBN: 978-963-235-128-5 (nyomdai)

A kézirat lezárva:

2008. május 05.

Felelős szerkesztő: Dr. Ligeti Csák főosztályvezető

Internet: <http://www.ksh.hu>

informacioszolgalat@ksh.hu

345–6789 (telefon), 345–6788 (fax)

Borítóterv: Vargas Print Stúdió Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2008.076

Tartalom

1. Nemzetközi kitekintés	5
2. Gazdasági növekedés	9
2.1. A növekedés és a külföldi kereslet	11
2.2. A gazdasági növekedés és a belföldi kereslet	12
2.2.1. A lakosság fogyasztása	12
2.2.2. A természetbeni társadalmi juttatások és a közösségi fogyasztás	14
2.2.3. A gazdasági növekedés és a beruházások	15
2.3. A gazdasági konjunktúra és a főbb gazdasági ágak teljesítménye	17
2.3.1. Ipar	17
2.3.2. Mezőgazdaság	19
2.3.3. Építőipar	19
2.3.4. Szolgáltatások	20
2.4. A bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	21
2.5. Pénzügyi egyensúly	23
3. A külkereskedelmi forgalom alakulása	25
3.1. Külkereskedelmi termékforgalom	25
3.1.1. Exportfolyamatok	26
3.1.2. Importfolyamatok	28
3.1.3. A külkereskedelmi mérleg alakulása	29
3.2. A szolgáltatások nemzetközi kereskedelme	30
3.2.1. A szolgáltatás-külkereskedelem fő csoportjai	31
3.2.2. Relációs szerkezet	34
4. Az árak alakulása	37
4.1. Infláció, a fogyasztói árak színvonala	37
4.2. Importárak	41
4.3. Belföldi termelői árak	42
4.4. Kiemelt termékek árai	44
4.4.1. Az élelmiszerek áralakulási tendenciái	44
4.4.2. Energiaárak	46

Megjegyzések

A 2007. évi adatok általában előzetesek.

Az Európai Unió országcsoport minden esetben az unió 27 tagországának adatait jelenti.

Az elemzések – a szolgáltatás-külkereskedelem kivételével – 2004–2007. évekre vonatkoznak, 2003. évi bázissal. Szolgáltatás-külkereskedelmi adatok 2004-től állnak rendelkezésre, így esetükben ez a bázisév, az elemzés pedig a 2005–2007. éveket fogja át.

1. Nemzetközi kitekintés

A világgazdaság a 2004 és 2007 között évente 4,4 és 5,0% közötti ütemben fejlődött, és ez hosszabb időre visszatekintve **gyors növekedésnek** számít. A növekedés 2004–2007-ben összességében 21%-ot tesz ki. A fejlett országok évi átlagos növekedési üteme 2,9%, ezen belül az Egyesült Államoké 2,9%, az Európai Unióé 2,6%, ebből az euróövezeté 2,2%, Japáné pedig szintén 2,2% volt. Oroszország évi átlagban 7,3%-kal, Kína mind-ezeknél számottevően gyorsabban, 10,7%-kal növelte bruttó hazai termékét.

A fejlett országokat tavaly lassulás jellemezte, a fejlődő országok bruttó hazai termékének növekedési tempója változatlanul magas volt. Az Egyesült Államokban – a 2004. évi 3,6%-os növekedés után – folyamatosan, bár lassan csökkent az ütem, és 2007-ben 2,2% lett. Az Eurostat április elején közzétett második becslése azt mutatja, hogy az Európai Unió 27 tagállamában a gazdasági növekedés mértéke ingadozott: a 2004. évi 2,5% után a következő évben 1,9%-ra csökkent, 2006-ban 3,0%-ra gyorsult, majd gyakorlatilag nem változott (2,9%-ra lassult). Az Egyesült Államok korábbi, az Európai Unióhoz viszonyított növekedési előnye az utóbbi két évben tehát megszűnt, illetve hátrányba fordult. Japán GDP-növekedési üteme – az EU-hoz hasonlóan – 2005-ben kismértékben lassult, majd 2006-ban 2,4%-ra gyorsult, és 2007-ben 2,1%-ra mérséklődött.

Kína gazdasági növekedése 2004 és 2007 között végig 10–11%, Indiáé pedig 8–10%-os volt.

Oroszországban a bruttó hazai termék növekedési üteme – a 2005. évi lassulás után – 2006-ban 7,4%-ra, 2007-ben pedig 8,1%-ra gyorsult. Ez utóbbi nem magyarázható egyedül az energiahordozók meredek áremelkedésével kapcsolatos jövedelemtöbblettel (a nyers kőolaj szabadpiaci átlagos dollárára 2006-ban 21%-kal, majd ehhez a magas bázishoz képest 2007-ben 11%-kal nőtt). Az orosz gazdaság növekedésének gyorsulása a belföldi felhasználás fő tételeinek gyorsuló növekedéséből adódott, miközben az árúk és szolgáltatások kiviteli többlete 31%-kal csökkent.

A fejlett országok átlagában 2007-ben folytatódott a **munkanélküliség** mérséklődése; rátája 5,4% volt, szemben az egy évvel azelőtti 5,7, a két évvel korábbi 6,1 és a 2004. évi 6,3%-kal. Az Európai Unióban hasonlóképpen csökkent a ráta: 2007-ben a 27 ország átlagában, a 15–74 éves népességen belül 7,1%-ot, míg egy évvel korábban 8,1%-ot, három évvel azelőtt pedig 9,0%-ot tett ki. Az Egyesült Államokban egy év alatt nem következett be csökkenés: a munkanélküliségi ráta 2007-ben változatlan maradt, de szintje itt is (4,6%), akárcsak Japánban (3,9%) lényegesen alacsonyabb volt, mint az Európai Unióban. Az említett térségekben – a három évvel azelőttihez viszonyítva – mérséklődött a munkanélküliség.

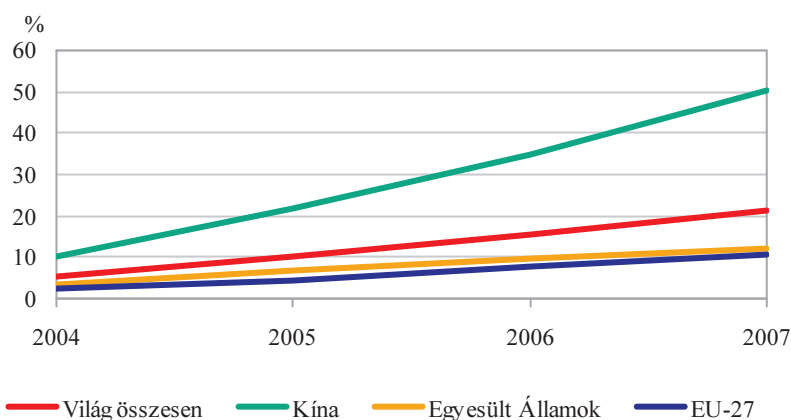
A Nemzetközi Valutaalap (IMF) becslése szerint a világ termék- és szolgáltatás-**külkereskedelmének** volumene az utóbbi négy év átlagában 8,4%-kal nőtt. 2007-ben, az előző évi gyorsulás és 9,0%-os növekedés után, lassuló ütemben, 6,8%-kal bővült.

Az ENSZ kereskedelmi és fejlesztési konferenciája (UNCTAD) összesítése szerint 2006-ban a világ összes külföldi működőtőke-beáramlása 1216 milliárd dollár volt, négy év alatt az összeg 3,6-szeresére növekedett. A fejlett országokba került a teljes összeg kétharmada.

Az **Egyesült Államok** a világ legnagyobb és legfejlettebb gazdasága, amely egy-magában a világtermelés egyötödét képviseli. Bruttó hazai terméke 2007-ben 2,2%-kal

bővült. A beruházások – elsősorban a lakásépítés második éve tartó számottevő visszaesése miatt – csökkentek, a háztartások fogyasztási kiadásainak növekedési üteme csekély mértékben mérséklődött, de még így is gyorsabb (2,9%) volt, mint a GDP-é. A fogyasztói árak éves szinten 2,1%-kal növekedtek. Folytatódott az a harmadik éve tartó trend, hogy a javak és szolgáltatások kivitele gyorsabb ütemben nő, mint a behozatala. A különbség immáron számottevő lett: az export 8,1%-os növekedésével szemben az import csak 1,9%-kal bővült. A lassúbb gazdasági növekedéssel és a gyengébb dollárral összefüggésben a folyó fizetési mérleg hiánya 739 milliárd dollárra mérséklődött, szemben a 2006. évi 812 milliárddal.

1. ábra A GDP növekedése 2003-hoz képest

Japán gazdasága, amely a világ bruttó hazai termékének 6%-át termeli, 2,1%-kal, azaz közel a korábbi tempójának megfelelően növekedett. A fogyasztóiár-színvonal 2007-ben az előző évi szinten maradt. A folyó fizetési mérleg aktívuma 2007-ben – az előző évi 2,0 ezer milliárdról – 2,5 ezer milliárd jenre emelkedett.

Az **Európai Unióban** (EU-27) 2007-ben 2,9%-os volt a bruttó hazai termék növekedése, csaknem pontosan annyi, mint 2006-ban. A beruházások az előző évinél ugyan némileg lassabban, de a GDP növekedési üteménél lényegesen gyorsabban, míg a háztartások és a nonprofit szervezetek fogyasztási kiadásai az előző évit megközelítő, de a bruttó hazai termékétől elmaradó ütemben növekedtek. A javak és szolgáltatások kivitele – az egy évvel azelőttihez hasonlóan – némileg gyorsabban nőtt, mint a behozatala. A folyó fizetési mérleg hiánya 2007-ben kevesebb volt az egy évvel korábbinál. A fogyasztói árak éves növekedése 2,4%-ot tett ki.

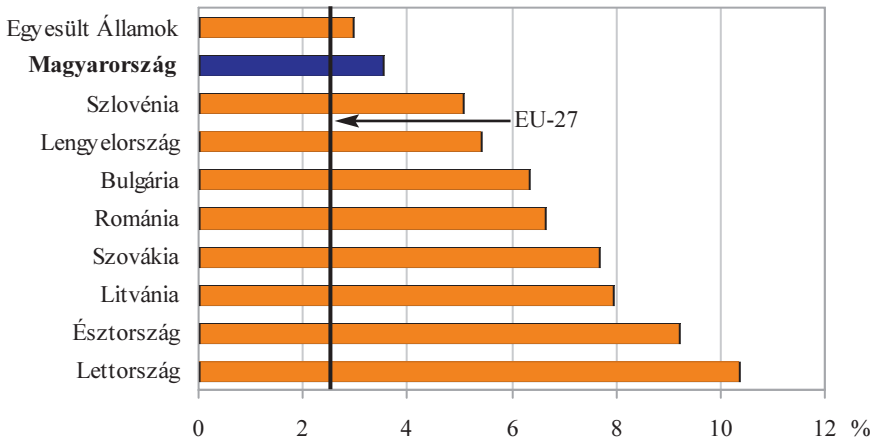
Az **euróövezet** 15 tagországának átlagos gazdasági növekedése 2007-ben valamelyest lassúbb volt, mint az unióé (2,6%). A háztartások és a nonprofit szervezetek fogyasztási kiadásai érzékelhetően szerényebb mértékben nőttek, mint egy évvel korábban, és ez a növekedés feleakkora ütemű volt, mint a bruttó hazai terméké. A beruházások növekedése a GDP növekedésénél gyorsabb volt. A fogyasztói árak 2,1%-kal növekedtek.

Németország, amelyben a világ bruttó hazai termékének 5%-át termelik, hazánk legnagyobb külgazdasági partnere. A német GDP 2007-ben az előző évinél (2,9%) kissé

mérsékeltebben, de a korábbi évekénél gyorsabban, 2,5%-kal növekedett. A gazdaság növekedését a beruházás és a kivitel mozgatta. A múlt évben a német lakosság és a non-profit szervezetek fogyasztási kiadásai némileg alacsonyabbak voltak, mint két évvel ezelőtt. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 5%-kal nőtt. Az áruk és szolgáltatások kivitele gyorsabban növekedett, mint a behozatala. A fogyasztói árak – az EU harmonizált árindexével mérve – 2,3%-kal voltak magasabbak, mint egy évvel ezelőtt.

2. ábra

A GDP évi átlagos növekedési üteme 2004 és 2007 között

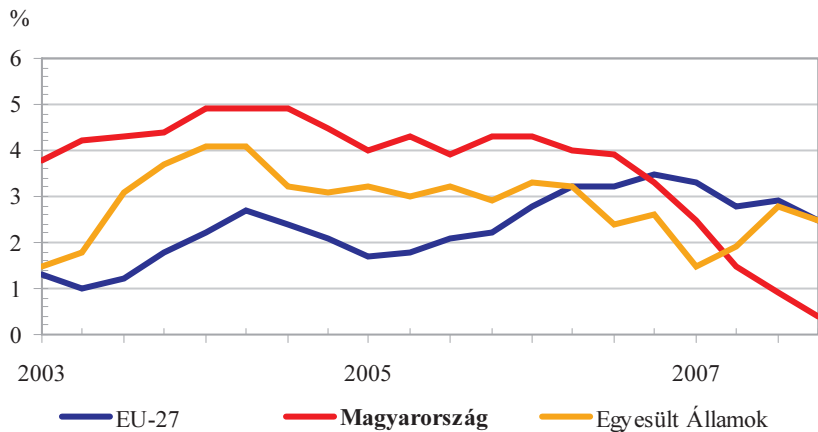
Az Európai Unióhoz 2004-ben és 2007-ben csatlakozott országok súlya az uniós gazdaságában viszonylag csekély, vásárlóerő-paritáson számolva együttesen 11% (Lengyel-országé önmagában 4%). Az utóbbi években, a korábban elszenvedett visszaesés után, bruttó hazai termékük lényegesen gyorsabban növekedett, mint a régi tagországoké (amely az EU-15 éves átlagában 2,3%-kal nőtt). Máltát, Ciprust és hazánkat nem számítva az új tagállamok GDP-jének 2004–2007. évi átlagos növekedési üteme 5,1 (Szlovénia) és 10,4% (Lettország) közötti volt, ezen belül a múlt évben – ugyanezekkel a kivételekkel – 6,1 és 10,3% közötti. A gyorsabb növekedésben szerepe volt az uniótól kapott támogatások és egyéb tényezők mellett annak is, hogy ezek az országok ki tudták használni az unióban, valamint azon kívül tapasztalt gazdasági konjunktúrát is. A 12 tagállam termék- és szolgáltatáskivitele és -behozatala négy év alatt, folyó áron egyaránt 1,9-szeresre nőtt, sokkal gyorsabban, mint a 15 régi tagállamé (amelyeké 1,4-szeresre). Emellett az új tagállamok belföldi felhasználásának volumene is emelkedett, mégpedig az időszak minden évében a régiók átlagánál gyorsabban. Csökkenés a múlt évben egy országban, hazánkban fordult elő.

2. Gazdasági növekedés

A magyar gazdaság fejlődése 2007-ben lelassult. A GDP az előző évekre jellemző 4%-os vagy azt kissé meghaladó növekedésével szemben 2007-ben mindössze 1,3%-kal lett nagyobb. A lassulás jelei már 2006-ban megmutatkoztak, bár a növekedési ütem még ebben az évben is 4%-ot tett ki, de az Európai Unióban tapasztalható élénkülés folyamatába Magyarország már nem tudott bekapcsolódni. Magyarország gazdasági fejlődése 2006-ig összhangban állt az Európai Unió egészére jellemző konjunkturális hullámmal, a növekedés mértéke pedig több mint kétszerese volt az uniós átlagnak. (2005-ben például a GDP átlagos növekedése az EU-27-ben 1,9%-ot, Magyarországon 4,1%-ot tett ki.) 2006-ban a növekedés éven belüli irányzata már eltért az uniótól. Nálunk alig változott a GDP növekedése, az uniós átlagában pedig élénkült. E folyamat következtében 2006 végén a Magyarország javára hosszú idő óta fennálló növekedési különbség lényegében eltűnt.

3. ábra

A GDP növekedése az előző év azonos negyedéhez képest
(szezonálisan és munkanaphatással kiigazítva)

2007 folyamán Magyarországon határozottá vált a növekedés dinamizmusának mérséklődése. A GDP negyedévről negyedévre szerényebb ütemben emelkedett (I. negyedév: 2,8%, II. negyedév: 1,2%, III. negyedév: 1,0%, IV. negyedév: 0,7% – a naptári hatás kiszűrésével). Bár az unióban 2007 második felében a gazdasági élénkülés kifulladásra látszott, Magyarország növekedésbeli hátránya egyre nagyobb lett az év folyamán.

A magyar gazdaság teljesítményét indokolt külön is összehasonlítani az EU tagországai közül a hasonló gazdasági fejlettségi szinten álló és hasonló történelmi háttérrel rendelkező **visegrádi országok és Szlovénia** fejlődésével. 2004 és 2007 között az ebbe a csoportba tartozó országok mindegyikében a növekedési ütem az uniós átlagához képest igen magas és általában a négyéves időszak folyamán gyorsuló volt.

1. tábla A GDP növekedési üteme az előző évekhez képest

	2004	2005	2006	2007	(%) Növekedés négy év alatt
EU-27	2,5	1,9	3,1	2,9	10,8
Csehország	4,5	6,4	6,4	6,5	26,0
Szlovákia	5,2	6,6	8,5	10,4	34,3
Lengyelország	5,3	3,6	6,2	6,5	23,4
Szlovénia	4,4	4,1	5,7	6,1	21,9
Magyarország	4,8	4,1	3,9	1,3	14,8

A gazdasági fejlődés dinamizmusában mutatkozó jelentős eltérések megváltoztatták az országok **gazdasági fejlettségi szint** szerinti sorrendjét. A nemzetközi statisztikai gyakorlatban a fejlettségi szint mérésére az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson kimutatott értékét használják. E mutató szerint 2003-ban Magyarország az EU-27-re számított átlag 63,3%-át érte el, és így a 27 ország rangsorában a 20. helyen álltunk. Annak ellenére, hogy (az előzetes adatok szerint) 2007-re az egy főre jutó GDP az EU-27 átlagának 65%-ára emelkedett, Észtország és Szlovákia gyorsabb fejlődése miatt a 22. helyre kerültünk.

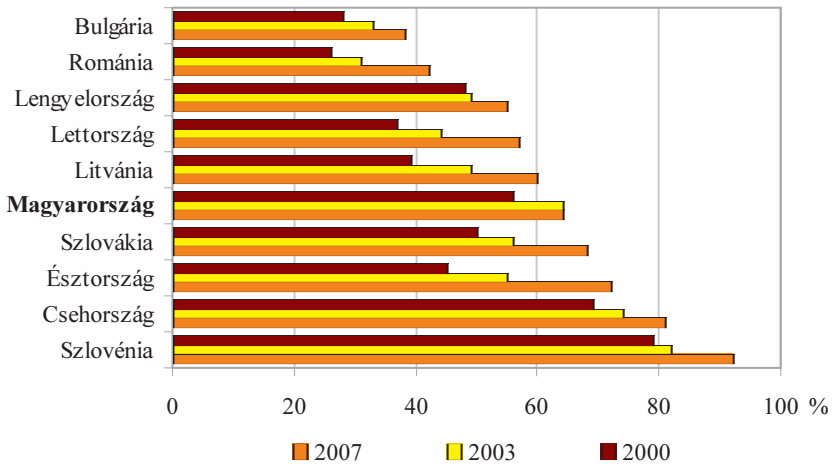
A visegrádi országok és Szlovénia gazdasági teljesítményét Magyarországéval összevetve az elmúlt négy év a következő változásokat hozta: Szlovénia és Csehország a fejlettségi rangsorban hosszú idő óta megelőzi Magyarországot. Az elmúlt 4 év alatt elmaradásunk mértéke mindkét országhoz képest nőtt. Szlovákia 2003-ban még Magyarország mögött állt, 2007-ben azonban – a szlovák gazdaság dinamikus fejlődése következtében – Magyarországnál nagyobb egy főre jutó GDP-t ért el. (Szlovákia egy főre jutó GDP-je 2003-ban az EU átlagának 55,7%-át tette ki, 2007-ben ez az arány – az Eurostat becslése szerint – 67,7%-ra emelkedett.) Lengyelországhoz képest a magyar gazdaság megőrizte fejlettségbeli előnyét, a különbség azonban szűkült.

A három balti köztársaság közül 2007-ben Észtország már Magyarország előtt, Lettország és Litvánia pedig Magyarország mögött helyezkedik el a gazdasági fejlettség rangsorában.

Magyarországon a gazdasági fejlődés lassulása a reálgazdasági egyensúly (a megtermelt és a belföldön felhasznált GDP egymáshoz való viszonyának) markáns javulása mellett ment végbe. A pénzügyi egyensúlyt jellemző fő mutatók közül a legsúlyosabb egyensúlyhiányt az államháztartás mutatja. A deficitet 2007-ben – a konvergenciaprogram előírását meghaladó mértékben – sikerült csökkenteni. Az utóbbi két évben valamelyest mérséklődött a folyó fizetési mérleg passzívuma és a külfölddel szemben fennálló finanszírozási igény is. (Ez utóbbi kategória a folyó fizetési mérleg és a tőkémérleg együttes hiányát fejezi ki.) Ugyanakkor jelentősen nőtt a nemzetgazdaság adósságállománya, nagyobbreszt a magánszektor fokozódó eladósodása miatt. Az időszak utolsó évében megugrott az infláció, így a magyar gazdaság 2007 IV. negyedében stagfláció közeli állapotba került. A munkanélküliségi ráta 2007-ben hasonló mértékű volt, mint a megelőző évben.

4. ábra

Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson (az EU-27 átlaga=100)

A következőkben áttekintjük, hogy a külföldi és a belföldi kereslet főbb összetevői hogyan befolyásolták a GDP növekedését a felhasználás oldaláról. Ezt követően a termelés oldaláról bemutatjuk az egyes gazdasági ágak, ágazatok szerepét a GDP lassuló növekedésében, elsősorban abból a nézőpontból, hogy a gazdaság egyes részterületeire milyen hatást gyakorolt a keresleti tényezők változása. Nyomon követjük továbbá a főbb egyensúlyi mutatók alakulását.

2.1. A növekedés és a külföldi kereslet

A nyitott és viszonylag kisméretű magyar gazdaságban a külkereskedelemnek meghatározó szerepe van. A **nemzetgazdaság exportja** – a nemzeti számlákban használt fogalom szerint – (termék- és szolgáltatáskivitel együtt) a vizsgált időszak folyamán végig a gazdaság dinamizáló tényezője volt. A **kivitel volumene** 2004 és 2007 között 1,7-szeresére nőtt. A növekedés éves üteme 12 és 19% között mozgott. Az export dinamikája **2005-ben** volt a legalacsonyabb (12%-os), amiben minden bizonnyal fontos szerepet játszott, hogy az Európai Unióban a gazdasági konjunktúra ebben az évben volt a leggyengébb. A GDP növekedési üteme 2005-ben – fő gazdasági partnereink közül – Németországban 0,8, Ausztriában 2,0, Olaszországban pedig 0,6% volt.

A magyar nemzetgazdaság exportja **2006-ban** nőtt a leggyorsabban (19%-kal). Bár ebben az évben a gazdaság egészének teljesítménye már lassabban nőtt, mint az unióé, de a külkereskedelemben az ország még ki tudta használni az Európai Unióban kibontakozó gazdasági élénkülést. Ezt a korábbi évek beruházásai nyomán kiépült exportpotenciál tette lehetővé.

2007-ben a gazdasági növekedés szempontjából kritikus esztendőben a kivitel dinamikája az előző évhez képest mérséklődött ugyan, de változatlanul magas (14%-os) volt,

vagyis a gazdaság hajtóerejét továbbra is az export adta. A megelőző évi kiemelkedően magas (19%-os) exportnövekedést a magyar gazdaság nem tudta megismételni, de erre a magas szintre rakódott rá 2007-ben további 14%, ami azt mutatja, hogy az exportképesség továbbra is a gazdaság erőssége. Az év folyamán azonban a kivitel növekedési üteme negyedévről negyedévre csökkent, amiben közrejátszott, hogy az Európai Unióban megállt a gazdasági konjunktúra erősödési folyamata, sőt az év második felében a kifulladás jelei mutatkoztak. (Például Németországban 2007. I. negyedévben 3,7%-kal, a IV. negyedévben 1,8%-kal nőtt a GDP)

A gazdasági növekedés szempontjából 2004 és 2007 között nemcsak az export dinamizmusa volt kedvező, hanem a külkereskedelem egyensúlyi helyzete is. A vizsgált időszakban a nemzetgazdaság importjának növekedési üteme minden évben alatta maradt a exporténak, vagyis a külkereskedelmi mérleg egyensúlya évről évre javult. Az időszak második két évében, hosszú idő óta először, a külkereskedelem egyenlege aktívvá vált.

2. tábla A külkereskedelem egyenlege

	2003	2004	2005	2006	2007
1. Kiviteli (+), behozatali (–) többslet folyó áron, milliárd Ft	-738,1	-586,2	-239,2	+140,6	+572,9
2. Éves javulás, milliárd Ft		+201,9	+347,0	+379,8	+432,3
3. Kiviteli (behozatali) többslet a GDP százalékában	- 3, 9	-2,8	-1,1	+0,6	+2,3
4. Éves javulás, százalékpont		+1,1	+1,7	+1,7	+1,7

2.2. A gazdasági növekedés és a belföldi kereslet

2.2.1. A lakosság fogyasztása

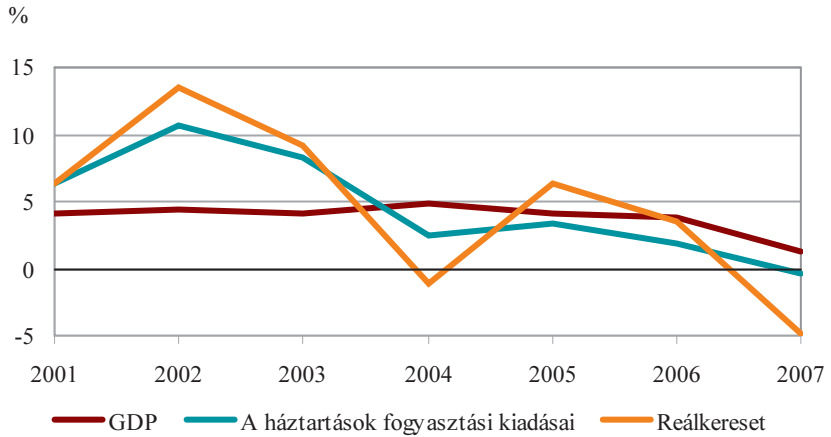
A belföldi kereslet meghatározó tényezője a lakossági fogyasztás. Ez a tétel teszi ki a GDP belföldi felhasználásának mintegy kétharmad részét.

A lakosság fogyasztása – finanszírozási aspektusból – a háztartások fogyasztási kiadásából és a természetbeni társadalmi juttatásokból tevődik össze. A természetbeni társadalmi juttatásokat a kormányzat és a háztartásokat segítő nonprofit intézmények finanszírozzák.

A súlyos pénzügyi egyensúlyhiányt kialakító tényezők közül első helyen áll a lakossági fogyasztásnak a gazdasági lehetőségektől elszakadó növekedése, majd a túlfogyasztás finanszírozásához kapcsolódó adósságszolgálati teher. A 2001 és 2003 közötti hároméves időszakban a háztartások fogyasztási kiadása 27%-kal nőtt, miközben a GDP 13%-kal lett nagyobb. 2004–2005-ben a fogyasztás növekedési üteme lassult ugyan, és mindkét évben alatta maradt a GDP dinamikájának, de ez nem tudta ellensúlyozni a korábban felhalmozódott túlfogyasztást és annak máig ható pénzügyi következményeit.

5. ábra

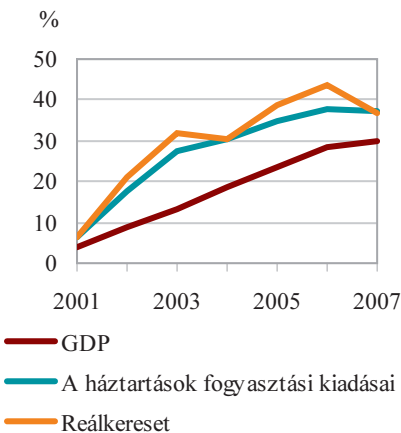
A GDP, a háztartások fogyasztási kiadásai és a reálkereset változása az előző évhez képest

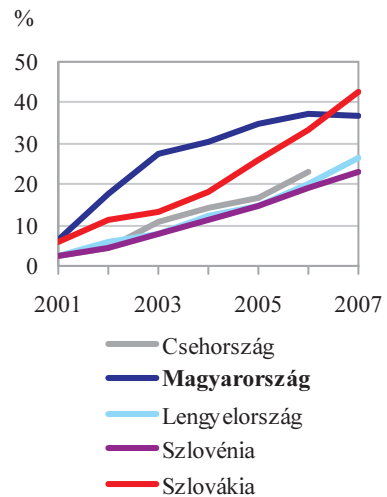
A pénzügyi egyensúly stabilizálása érdekében a kormányzat 2006 második felében, majd 2007-ben a fogyasztói kereslet jelentős mértékű visszafogására kényszerült. A lakosság költségét reprezentáló **fogyasztási kiadás** 2006 IV. negyedévéétől kezdve lényegében stagnált, sőt 2007-ben néhány tizedszázalékkal az előző év szintje alá esett.

6–7. ábra

A GDP, a háztartások fogyasztási kiadásai növekedése 2000-hez képest

A háztartások fogyasztási kiadásainak növekedése 2000-hez képest

A fogyasztási kiadás 2007. évi stagnálása – a belföldi keresletben képviselt súlyánál fogva – meghatározó szerepet játszott a gazdasági konjunktúra gyengülésében. A lakosság fogyasztási kiadásainak ingadozása általában szerényebb ütemű, mint a reáljövedelemé, mert a mérséklődő, illetve csökkenő jövedelmek ellenére a lakosság igyekszik megtartani a már elért fogyasztási színvonalát.

A lakossági reáljövedelemben jelentős részt képvisel az **alkalmazásban állók reálkeresete**, ami 2007-ben 4,8%-kal csökkent. A csökkenés a versenyszférában a nemzetgazdasági átlagnál kisebb (4,1%), a költségvetési szférában pedig nagyobb (5,8%) volt. Az év folyamán a reálkereset csökkenésének üteme negyedévről negyedévre mérséklődött. (Az I. negyedévi 7%-ról, a IV. negyedévre 2,2%-ra módosult.) Tompította a csökkenő reálkereset okozta lakosságijövedelem-csökkenést, hogy a kormányzat pénzbeni társadalmi juttatásokra fordított kiadásai (reálértéken) 2007-ben lényegében az előző évi szinten maradtak.

2.2.2. A természetbeni társadalmi juttatások és a közösségi fogyasztás

A 2007. évi gazdasági növekedést a természetbeni társadalmi juttatások alakulása is fékezte. Különösen a kormányzat által finanszírozott juttatások (oktatás, egészségügy) – aminek a GDP-ben képviselt aránya 13–14% – reálértéke csökkent: a 2004 és 2006 közötti időszakra jellemző 3–4%-os növekedés után 2007-ben közel 9%-kal visszaesett. Csökkent a természetbeni társadalmi juttatásoknak az a része is, amelyet a háztartásokat segítő nonprofit szervezetek finanszíroztak. A 2007. évi visszaesésben a konvergenciaprogramhoz kapcsolódó takarékosági intézkedések mellett, az egészségügyi reform kezdeti lépései is szerepet játszottak.

3. tábla A lakossági végső fogyasztás változása és a GDP-ben képviselt aránya

	(%)					
	Változás az előző évhez képest				A GDP-ben képviselet arány, folyó áron	
	2004	2005	2006	2007	2004	2007
Háztartások fogyasztási kiadása	2,5	3,4	1,9	-0,3	52,9	51,7
Természetbeni társadalmi juttatás:					14,0	13,3
Kormányzattól	3,6	4,5	3,2	-8,9	12,4	11,7
Nonprofit szervezetektől	9,4	4,8	-1,2	-5,7	1,6	1,6
Háztartások végső fogyasztása együtt	2,8	3,6	2,1	-2,1	66,9	65,0
Közösségi fogyasztás	-0,1	-0,1	6,6	-3,2	10,0	9,7
Végső fogyasztás összesen	2,4	3,1	2,6	-2,2	76,9	74,7

A **közösségi fogyasztás** olyan szolgáltatások igénybevételét jelenti, amelyeket a teljes közösség vagy annak egy része közösen használ fel. (Ilyen például a közigazgatási és a védelmi tevékenység.) A közösségi fogyasztás a GDP mintegy 10%-át teszi ki, volumene a 2004 és 2007 közötti négyéves időszakban 3%-kal emelkedett, vagyis az éves növekedési ütem 1% alatt maradt. Az időszak utolsó évében, 2007-ben nem érte el az előző évi szintet (a csökkenés 3,2%-os). A belföldi kereslet szűküléséhez a közösségi fogyasztás is hozzájárult.

2.2.3. A gazdasági növekedés és a beruházások

Az állóeszköz-felhalmozás 2004 és 2007 között összesen 11%-kal nőtt, lassabban, mint a GDP (14,8%). A négyéves időszak folyamán az állóeszköz-felhalmozás hullámvázása sokkal erősebb volt, mint a GDP-é. Az első két évben a gazdaság fejlesztésére fordított erőforrások mennyisége pozitív módon járult hozzá a gazdasági növekedéshez, vagyis gyorsabban nőtt, mint a GDP. **2006-ban** éles fordulat következett be, miközben a gazdaság egészében folytatódott a korábbi évekre jellemző 4% körüli növekedés, az állóeszköz-felhalmozás 3%-kal kisebb volt, mint a megelőző évben. **2007-ben** a gazdasági növekedés lelassult (1,3%-ra), ugyanakkor az állóeszköz-felhalmozás csökkenése megállt, sőt valamelyest növekedett is (1,0%-kal). E folyamatok eredményeként a **GDP növekedési ütemének 2007. évi visszaesésében a fejlesztést szolgáló erőforrások alakulása lényegében nem játszott szerepet.**

Az állóeszköz-felhalmozás túlnyomó részét (mintegy 90%-át) a **beruházások** teszik ki. (Állóeszköz-felhalmozás fogalma tágabb, mint a beruházásé, például részét képezik az immateriális javak és a pénzügyi lízing útján beszerzett eszközök is.)

2007-ben több jelentős változás következett be a beruházások gazdasági ágak, ágazatok szerinti összetételében. Pozitív irányú eltérés, hogy a gazdaság jövőbeli fejlődésének és exportjának dinamizmusa szempontjából kiemelkedő jelentőségű **feldolgozóiparban** – kétéves csökkenés után – a tendencia megfordult, és 2007-ben 24%-kal többet ruháztak be az előző évinél. A nagy ingadozás ellenére a négyéves időszakban a feldolgozóipar fejlesztésére fordított erőforrások összesen 32%-kal nőttek. (2007-ben a feldolgozóiparban harmadával többet fektettek be, mint 2003-ban.)

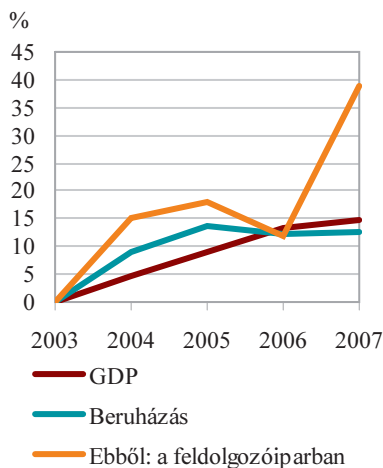
A feldolgozóiparon belül 2007-ben nagy fejlesztések valósultak meg a gumi-, műanyag termékek gyártásában, a villamosgép- és híradás-technikai termékek gyártásában és a járműgyártásban. Mindhárom terület kifejezetten exportorientált, vagyis ezek a beruházások az export további növelését alapozzák meg.

A **szállítás gazdasági ágban** jelenik meg a közútépítés és -javítás, illetve a csatornahálózat fejlesztése. A megvalósított beruházások volumene a vizsgált időszak első két évében rendkívül dinamikusán nőtt (2004-ben 32, 2005-ben 19%-kal). 2006-ban – első sorban a magas államháztartási egyensúlyhiány mérséklése okán – 10%-ra esett vissza a növekedési ütem, majd 2007-ben 2,0%-os csökkenés következett be. Félkezte a gazdasági növekedést 2007-ben az út- és autópálya-építések halasztása is. A helyzet megítéléséhez azonban hozzátartozik, hogy a szállítási célú beruházások 2007. évi volumene még így is 68%-kal haladta meg a négy évvel korábbi szintet.

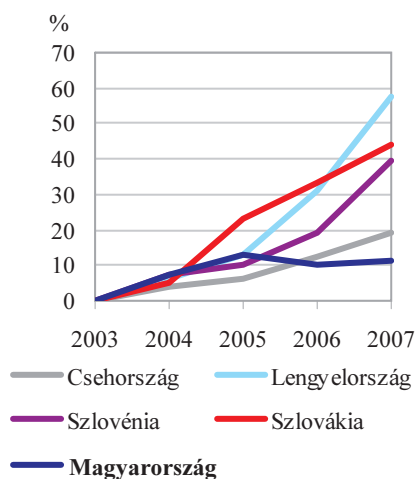
A beruházások harmadik nagy területén a – lakásépítést is magában foglaló – **ingatlanügyletek és gazdasági szolgáltatások ágban** a 2004 és 2007 közötti négyéves időszakban csak az első évben nőtt a beruházási teljesítmény. A 2005. és 2006. évi vissza-

8–9. ábra

A GDP és a beruházások volumenváltozása 2003-hoz képest

A bruttó állóeszköz-felhalmozás változása 2003-hoz képest

esésre főként a lakásépítési tevékenység mérséklődése ad magyarázatot. Az épített lakások számának csökkenése 2007-ben megállt. Ebben az esztendőben több mint 36 ezer befezett lakásra adtak ki használatbavételi engedélyt, ami 7%-kal több a 2006. évinél. Az ingatlanügyletek és gazdasági szolgáltatások gazdasági ág 2007. évi félszázalékos csökkenését az ág más tevékenységei magyarázzák.

4. tábla

Néhány kiemelt gazdasági terület beruházásának változása és részesedése az összes beruházásból

	(%)					
	Változás az előző évhez képest				Megoszlás	
	2004	2005	2006	2007	2006	2007
A nemzetgazdaság összes beruházása	8,9	4,3	-1,2	0,3	100	100
Ebből:						
Feldolgozóipar	13,6	-1,9	-4,3	23,9	21,8	24,7
Szállítás	31,8	18,6	9,6	-2	19,1	18,4
Ingatlanügyletek	12,2	-0,8	-7,1	-0,5	25,4	25,3
Közigazgatás, védelem	-10,7	42,3	10,2	-31,3	4,2	4,1
Oktatás	-14,7	12,9	4,7	-13,5	2	1,7
Egészségügy	-13,9	1,2	2,4	-12,3	1,8	1,4
Egyéb közösségi szolgáltatás	16,8	-3,5	-0,3	-12,6	4,5	4,1

A beruházási tevékenység 2007-ben legnagyobb mértékben a túlnyomórészt állami finanszírozású **nem piaci jellegű szolgáltatásokat végző ágakban** csökkent. Például a közigazgatás és védelem közel harmadával mérsékelte beruházási célú ráfordításait az előző évhez képest. Az oktatás, az egészségügy és az egyéb közösségi szolgáltatások beruházásai mintegy 13%-kal csökkentek.

A gazdaság előzőekben felsorolt négy területe adja a nemzetgazdaság összes beruházásának mintegy 80%-át. A maradék 20%-on osztozik a többi tíz gazdasági ág.

A nemzetgazdaság összes beruházásának szerkezete erőteljesen megváltozott. **Újra dinamikus növekedést mutat** a gazdaság fejlődésével közvetlen kapcsolatban álló feldolgozóipar, ugyanakkor a gazdasági növekedés hosszabb távú lehetőségeit javító infrastrukturális beruházások csökkentek. Ezek közül viszonylag szerény a csökkenés mértéke a szállítási beruházások esetében, a nem piaci jellegű szolgáltatások beruházásai azonban drasztikus mértékben visszaestek.

2.3. A gazdasági konjunktúra és a főbb gazdasági ágak teljesítménye

A termelő ágak kategóriája hagyományosan a **mezőgazdaságot, az ipart és az építőipart** foglalja magában. Ez a három gazdasági ág adja a bruttó hozzáadott érték (az összes gazdasági ág által létrehozott GDP) 34-36%-át. (Ez az arány nemzetközi összehasonlításban a gazdaságilag fejlett EU-tagállamokhoz képest nem tekinthető kiugró mértékűnek.) Az összes gazdasági ág által létrehozott GDP fennmaradó 64-66%-át a szolgáltatások adják.

2.3.1. Ipar

Az ipar a növekedésben és az exportban betöltött szerepénél fogva kiemelkedő jelentőségű a magyar gazdaságban. Az ipar által létrehozott bruttó hazai termék 2007-ben 6,2%-kal nőtt. A növekedés üteme valamivel nagyobb volt, mint az előző évben (5,9 %). **Az ipar hozzáadott értéke tehát jóval nagyobb ütemben emelkedett, mint az egész gazdaságé, továbbá ütemcsökkenés sem következett be.**

Az ipari **bruttó termelés** szokásosan gyorsabb növekedést mutat, mint az ipar hozzáadott értéke. (A bruttó termelés a hozzáadott értéken felül magában foglalja az ipari termékek előállításához felhasznált anyagokat, alkatrészeket és szolgáltatásokat is.) A bruttó termelés javára mutató növekedésbeli eltérésnek az az oka, hogy az ipar leggyorsabban fejlődő ágazatai – a három gépipari ágazat – termelésében viszonylag alacsony a hozzáadott érték részesedése. Mindezek ellenére a GDP növekedésében a gépipari ágazatok szerepe termelésük nagysága és dinamizmusa alapján így is jelentős. 2007-ben a hozzáadott érték volumenének növekedése mindhárom területen meghaladta a 10%-ot, és leggyorsabban, 15%-kal a járműgyártásban nőtt.

A továbbiakban a **bruttó ipari termelés alakulását** vizsgáljuk, mert mélyebb részletezettségű adatok (például az export és a belföldi értékesítés megbontása) csak erre a mutatóra vonatkozóan állnak rendelkezésre, a hozzáadott értékre nem. A bruttó termelés a 2004 és 2007 közötti négyéves időszakban összesen 37%-kal emelkedett. A növekedési ütem eléggé kiegyensúlyozott volt. Leggyorsabban (közel 10%-kal) 2006-ban, leglassabban (7%-kal) 2005-ben növelte termelését a magyar ipar. **2007-ben 8,1%-os volt a**

növekedési ütem. Meg kell azonban jegyezni, hogy az **eladott termékek volumene (az ipar összes értékesítése)** 2007-ben 9,6%-kal emelkedett. A termelés és az értékesítés dinamikája között a megszokottnál nagyobb (1,5 százalékpontos) az eltérés. A termelés és az értékesítés dinamikájának elszakadását az energiaágazatok okozzák, ahol a liberalizáció következtében az értékesítés területén többszörös halmozódás mutatkozik.

5. tábla Az ipari termelés és értékesítés változása

Év	Termelés	Összes értékesítés	(előző év = 100,0)	
			Ezen belül	
			belföldre	exportra
2004	107,4	107,1	99,1	114,7
2005	107,0	107,5	104,0	111,1
2006	109,9	109,2	103,8	114,4
2007	108,1	109,6	102,7	116,2
Négy év együtt	136,5	137,8	109,9	169,4

A belföldi kereslet 2007-re általánosan jellemző mérséklődése az iparra is hatott ugyan, de a belföldi eladások lassuló növekedési ütemét ellensúlyozta az export lendületes fejlődése. Ily módon az ipar által létrehozott termékek értékesítésének dinamikája 2007-ben is megőrizte, sőt valamelyest növelte az előző évi szintet.

2007 folyamán az ipari termelés növekedési üteme a IV. negyedévben, de különösen november–decemberben visszaesett (novemberben 5,7%-kal, decemberben 5,3%-kal nőtt a termelés).

Az ipari termelés túlnyomó részét kitevő feldolgozóipar 2007. évi növekedése valamivel magasabb volt, mint az ipar egészéé. A változatlanul a fejlődés hajtóerejének számító gépipari ágazatok közül kiemelkedik a **járműgyártás**, valamint a **villamosgép- és műszergyártás** teljesítménye. Az előbbi a négy év folyamán 1,8-szeresére, az utóbbi pedig másfélszeresére növelte termelését. A járműgyártás dinamikája 2007-ben is közel kétszerese az ipari átlagnak, a foglalkoztatottak számát pedig 10%-kal növelte. A három vegyipari ágazat közül a gumi- és műanyag termékek gyártása mutat kiemelkedő fejlődést. A termelés volumene – elsősorban a gumibroncs-gyártás terén belépő új termelőkapacitások miatt – 13%-kal nőtt.

Az **élelmiszeriparban** folytatódott a termelés zsugorodása. Az ágazat az exportját csak igen korlátozott mértékben tudta növelni, ugyanakkor folyamatosan szorult ki a belföldi piacról. Belföldi értékesítése még 2003-ban – a nagy fogyasztási boom – évében is csökkent, mint azóta is minden évben.

A 2007. évi belső kereslet csökkenésének hatását az ipari **vállalkozások létszám-kategóriák szerinti csoportjainál** is megpróbáltuk nyomon követni. A kapott eredmények csak korlátozott pontosságúak, részben azért, mert az 5 főnél kevesebbet foglalkoztató, legkisebb vállalkozások adatai nem állnak rendelkezésre a szükséges megbontásban, részben pedig a létszám-kategóriák közötti belső mozgások nem szűrhetők ki. Mindezek ellenére a fő tendenciákat érdemes áttekinteni.

A legnagyobb (249 főnél többet foglalkoztató) **vállalkozások** adják az ipari termelés mintegy háromnegyed részét, az ipari exportnak pedig a 80%-át. Ebben a csoportban az ipari termelés 2007-ben valamivel gyorsabban (8,9%-kal) nőtt, mint az ipar egészében (8,1%). A **nagyvállalkozások fejlődési üteme az export 17%-os felfutása és a belföldi eladás 10%-os visszaesése átlagaként alakult ki.**

A **közepes méretű** (50 és 249 fő közötti) **vállalkozások** adják az ipari termelés 16–17%-át. Az exportból való részesedésük ennél kisebb (10–11%). E vállalatcsoport jellemzője, hogy 2007-ben az ipar egészénél alacsonyabb mértékben (valamelyest 5% felett) növelte termelését. A növekedés 2006-ben is hasonló mértékű volt.

Az 5–49 főt foglalkoztató **kisvállalkozásoknál** élenkülés tapasztalható, a 2006. évi 3,8%-os növekedéssel szemben az idén több mint 8%-kal nőtt a termelés.

2.3.2. Mezőgazdaság

A mezőgazdaság a GDP (alapáron számított értékének) mintegy 4%-át hozza létre. Ez az arány nemzetközi összehasonlításban nem esik messze a hasonló természeti adottságokkal rendelkező, illetve hasonló gazdasági fejlettségi szinten álló országokétól. Lengyelországban és Szlovákiában ugyancsak 4–4,5%-os a mezőgazdaság részesedése, Csehországban és Szlovéniában ennél kisebb (2–3% közötti).

A mezőgazdaság hozzáadott értéke – a rekordtermést hozó 2004 évet követően – évről évre csökkent. 2007-ben 13%-kal volt kisebb az előző évinél, de még így is meghaladta a rekordtermés előtti, 2003. évi szintet. Az aszály sújtotta mezőgazdaság termelésének visszaesése – a nemzetgazdaságban képviselt viszonylag kis súlya ellenére – hozzájárult a gazdasági növekedés 2007. évi lassulásához.

Gabonafélékből 2004-ben minden idők országos rekordtermésének számító 16,8 millió tonnát takarítottak be, melyet a következő évi termés megközelített, és a 2006. évi 14,5 millió tonna is átlag feletti volt. A rendkívüli aszály miatt viszont 2007-ben mindössze 9,6 millió tonna gabona (az előző évi kétharmada), ezen belül kukoricából csupán 4,0 millió tonna (az előző évi kevesebb mint fele) termett. A 2007. évi kiesést fokozta a **gyümölcsöket** ért súlyos tavaszi fagykár, melynek következtében a gyümölcs-termés az előző évnek alig több mint fele volt.

Az ágazat teljes kibocsátásának értékéből a növénytermelés 57%-os, az állattenyésztés 34%-os, a mezőgazdasági szolgáltatások és nem elválasztható másodlagos tevékenységek pedig 9%-os részarányt képviseltek. **Az állatállomány** szinte folyamatosan fogyott az utóbbi években. A szarvasmarha-állomány 2007-ben nem csökkent, a 2003. decemberinél azonban 5%-kal volt kevesebb. A sertésállomány 2007-ben 3%-kal, az utóbbi 4 év során azonban összesen egyötöddel fogyatkozott. A baromfiállományra szintén a sertéséhez hasonló mértékű visszaesés volt jellemző. A vágóállatok és az állati termékek termelése 2003 és 2006 között szintén csökkenő tendenciájú volt, 2007-ben inkább növekedett vagy szinten maradt.

2.3.3. Építőipar

Az építőipar gazdasági súlya (4–5%) kissé meghaladja a mezőgazdaságét. A visegrádi országokban és Szlovéniában az építőipar hozzáadott értéke magasabb, mint Magyar-

országban, a bruttó hozzáadott érték mintegy 6%-a. Az építőipari termelés Magyarországon 2007-ben igen jelentős mértékben 14%-kal esett vissza az előző évi szinthez képest. Az építőipari teljesítmény 40–45%-át teszi ki az **egyéb építmények** (utak, hidak stb.) építése. Ez utóbbi építményfőcsoportban közel 20%-kal csökkent a termelés 2007-ben. Az épületek építése ugyancsak visszaesett, a termelés e téren 10%-kal maradt alatta az előző évinek. Az építőipart 2007-ben a belföldi (főleg állami) megrendelések visszaesése sújtotta erősen.

A három termelő ágban együttesen 1,4%-kal nőtt a hozzáadott érték. 2007-ben az ipar által létrehozott hozzáadott érték 6,2%-os növekedését jórészt **közömbösítette a mezőgazdaság hozzáadott értékének 13%-os és az építőipar teljesítményének 12%-os csökkenése.**

2.3.4. Szolgáltatások

A GDP (alapáron számított) értékének mintegy kétharmad része a szolgáltatásokat előállító gazdasági ágakban jön létre. A szolgáltatások hozzáadott értéke 2007-ben ugyancsak 1,3%-kal haladta meg az előző évit. Az ilyen típusú ágak két csoportba rendezhetők. Az elsőbe tartoznak jellegük alapján a gazdasággal közvetlen kapcsolatban álló piaci jellegű tevékenységek (mint például a kereskedelem, szállítás, pénzügyi tevékenység). A második csoportot pedig a meghatározóan nem piaci jellegű tevékenységet végző ágak alkotják (mint például az igazgatás, védelem, oktatás és egészségügy).

A **kereskedelem, vendéglátás hozzáadott értéke** – összefüggésben a belföldi kereslet visszafogásával – 2007-ben mindössze 1,5%-kal nőtt az előző évhez képest. Ilyen csekély növekedés az évtized eleje óta nem fordult elő. Mivel a gazdasági ág részesedése a bruttó hazai termékben viszonylag magas (10%-ot meghaladó) az itt bekövetkező ütemcsökkenés is súlyosan érintette a teljes nemzetgazdaságot.

A kiskereskedelem 2007-ben 3%-kal kisebb **forgalmat** bonyolított le, mint az előző évben. A teljes forgalmon belül a legnagyobb mértékű (9%-os volt) visszaesés az iparcikk jellegű üzletekben volt. Az Eurostat forgalmi rendszere szerint a gépjármű- és járműalkatrész-kereskedelem nem tartozik a kiskereskedelembe. Az utóbbi években – 2006-tal bezárólag – e téren a lassuló ütemű emelkedés volt a jellemző, amit 2007-ben visszaesés követett. A **szállítás, raktározás, posta és távközlés** gazdasági ágban is szerényebb lett a bruttó hozzáadott érték növekedése 2007-ben (a 2006. évi 5,3%-ról 4%-ra esett vissza). A nemzetgazdaságban mért átlagot azonban még így is javította. Nagyobb arányú ütemcsökkenés mutatkozott a **pénzügyi tevékenység és ingatlanügyletek** gazdasági ágban, ahol 6,4%-ról 2,9%-ra mérséklődött a hozzáadott érték növekedése. A **nem piaci jellegű szolgáltatásokat** nyújtó gazdasági ágakban a 2006. évi stagnálás után, 2007-ben 2,1%-kal visszaesett a teljesítmény.

6. tábla A GDP növekedése a termelés oldaláról

	(%)			
	Növekedés az előző évhez képest		Részesezés a bruttó hazai termékből, folyó áron	
	2006	2007	2006	2007
Termelő ágak	3,4	1,4	34,3	33,7
Ebből:				
Ipar	5,9	6,2	25,4	25,3
Mezőgazdaság	-7,0	-13,3	4,2	4,2
Építőipar	-0,1	-11,6	4,8	4,2
Szolgáltatások	4,3	1,3	65,7	66,3
Bruttó hazai termék piaci áron	3,9	1,3		

Az államháztartás hiányának mérséklését célzó gazdaságpolitika, amelynek meghatározó eleme a belföldi kereslet visszafogása volt, a vártnál is nagyobb mértékben lassította a gazdaság növekedését, melyet tovább tetézt a mezőgazdaságot sújtó aszálykár. A változatlanul élénk külföldi kereslet viszont az ipari termelés viszonylag gyors növekedéséhez járult hozzá, ami mérsékelte a lassulást.

2.4. A bruttó nemzeti jövedelem (GNI)

A bruttó nemzeti jövedelem a GDP-ből származtatott makrogazdasági mutató. Használatát az EU-tagországok számára az Eurostat kötelezően előírja. Fontosságát jelzi, hogy az EU-tagországok befizetéseinek meghatározásában kiemelkedő szerepe van.

A GDP és a GNI összevetése megmutatja, hogy a külfölddel kapcsolatos elsődleges jövedelemmozgások milyen irányban és mértékben módosítják a hazai jövedelmet. (A nemzeti számlák rendszerében a GDP nemcsak termeléseként, hanem az országban létrehozott jövedelemként is értelmezendő.)

A külfölddel kapcsolatos elsődleges jövedelmek közül meghatározó szerepe van a külföldi tőke működése nyomán létrejövő **tőkejövedelemnek**. Az utóbbi években a Magyarországra érkező külföldi tőke mellett megjelent a magyar tulajdonú tőke külföldi befektetése is. A kétirányú tőkemozgás a tőkejövedelmek alakulásában is növekvő teret kap. A 2004 és 2006 közötti hároméves időszakban a Magyarország által külföldnek fizetett tőkejövedelem közel kétszeresére emelkedett, a külföldről kapott, (a magyar tulajdonú külföldi befektetésekből származó) jövedelem pedig több mint a háromszorosára

nőtt. 2006-ban a külföldnek fizetett tőkejövedelem 2905 milliárd Ft-ot tett ki, a külföldről kapott jövedelem pedig 1079 milliárd Ft-ot.

A GNI értéke 2004-ben és 2005-ben mintegy 6%-kal volt kisebb a GDP-nél. Ez a különbség 2006-ra 7% fölé emelkedett, elsősorban a tőkejövedelem egyenlegének növekvő passzívuma miatt.

7. tábla A GDP és a GNI alakulása

	(folyó áron, milliárd Ft)			
	2003	2004	2005	2006
GDP	18 941	20 717	22 055	23 757
A külföldi munkavállalói jövedelmek egyenlege	6	0	-5	5
EU-nak fizetett adók és kapott támogatások egyenlege	–	42	77	118
Külföldi tulajdonosi jövedelmek egyenlege	-956	-1 261	-1 373	-1 827
GNI	17 991	19 498	20 754	22 053
GNI a GDP százalékában	95	94,1	94,1	92,8

A külföldi tőkejövedelmek két részből tevődnek össze: a fizetett és kapott kamatok és osztalékok egyenlegéből, továbbá az itthon újra befektetett tőkejövedelmekből. E két tényező aránya az évtized első éveiben stabil volt, a külföldi tulajdonosok jövedelmük közel felét visszaforgatták a magyar gazdaságba. 2004-től ez az arány kedvezőtlen irányú változást mutat. A külföldi befektetők tőkejövedelmük növekvő hányadát kamatok és osztalék formájában repatriálják, illetve csökkenő hányadát fektetik be újra a magyar gazdaságba.

8. tábla A nettó külföldi tulajdonosi jövedelem és összetevői

	2003	2004	2005	2006
Nettó tulajdonosi jövedelem, milliárd Ft	-956	-1 261	-1 373	-1 827
Ebből:				
nettó kamat és osztalék	-512	-799	-950	-1431
visszaforgatott jövedelem egyenlege	-444	-462	-423	-396
Visszaforgatott tulajdonosi jövedelem aránya, %	46	37	31	22

A külföldről kapott és a külföldnek fizetett elsődleges jövedelmek negatív egyenlege csökkentette a felhasználható jövedelmek összegét, továbbá összetétele is a magyar gaz-

daság számára kedvezőtlenül változott. A 2007-re vonatkozó adatok még nem állnak rendelkezésre, de a folyó fizetési mérleg adatai azt mutatják, hogy a kedvezőtlen jelenségek folytatódására lehet számítani.

2.5. Pénzügyi egyensúly

A makrogazdaság pénzügyi egyensúlyának legkritikusabb pontja az **államháztartás hiánya**, amely az egyensúly javítását célzó gazdasági intézkedések hatására a konvergenciaprogram vonatkozó előírásainál nagyobb mértékben csökkent.

Az államháztartás hiánya a GDP százalékában (az ESA'95 módszertani előírásai alapján, magánnyugdíjpénztárak nélkül) a 2006. évi 9,2%-ról 2007 végére 5,5%-ra mérséklődött. Ez az arány 2007-ben az EU-27 tagállamaiban átlagosan 0,9% volt. Az unión belül – a jelentős csökkenés ellenére – Magyarországon a legmagasabb a hiány; utánunk Nagy-Britannia következik (2,9%-kal).

A **államháztartás bruttó adóssága** – a GDP százalékában kifejezve – **2007-ben 66% volt**, ami valamelyest magasabb, mint az előző évi (65,6%). Ez az arányszám nem mutat olyan óriási eltérést az EU-27 átlagához (58,7%), mint a kormányzat éves hiánya, sőt az euróövezet országaiban az átlagos államadósság valamivel magasabb, mint Magyarországon (66,3%). Nagyobb az eladósodás mértéke Olaszországban (104%), Görögországban (94,5%) és Belgiumban (84,9%). Magyarországhoz hasonló mértékű államadósságot mutatott ki 2007-ben Németország (65,0%) és Franciaország (64,2%).

A **folyó fizetési mérleg** negatív egyenlege a 2004 és 2007 közötti időszakban évről évre csökkent, 2007-ben 5,1 milliárd eurót tett ki. (2004-ben a hiány 6,9 milliárd euró volt). A folyó fizetések egyenlegének javulását a reálgazdaság egyensúlyi helyzetében elért eredmények tették lehetővé. E hatást nagyrészt közömbösítették a külföldi jövedelmek mozgásában bekövetkező negatív irányú változások.

9. tábla

A folyó fizetési mérleg és két fő összetevőjének egyenlege

	(milliárd euró)			
	2003	2004	2005	2006
A folyó fizetések egyenlege	-6,9	-6	-5,8	-5,1
Ebből:				
Áruk és szolgáltatások egyenlege	-2,2	-0,7	0,6	2,6
Jövedelmek egyenlege	-4,9	-5,4	-6,1	-7,9

A külfölddel szemben fennálló finanszírozási igény (a folyó fizetési mérleg és a tőke-mérleg együttes hiánya) 2007-ben némileg javult az előző évhez képest.

A nemzetgazdaság nettó adóssága 2007 végén 40,7 milliárd euró (a GDP arányában 40,7%), ami közel 10 milliárd euróval magasabb, mint 2006 végén volt. A növekmény nagyobbik fele, 6,3 milliárd euró a magánszektorban jelentkezett.

3. A külkereskedelmi forgalom alakulása

3.1. Külkereskedelmi termékgazdaság

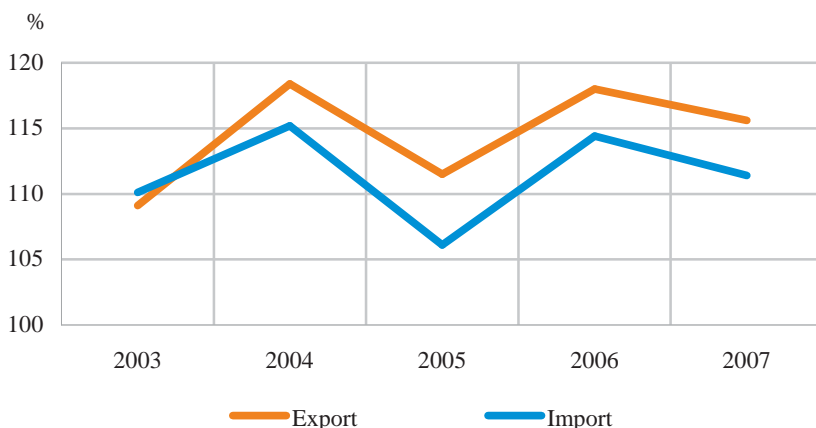
2003 és 2007 között az **Európai Unió** exportja 30,8, importja 24,6%-kal nőtt. A tagországok külkereskedelmi dinamikája alapján három – eltérő növekedési tendenciát mutató – országcsoporthoz lehet megkülönböztetni: az átlagosnál jelentősen kisebb növekedésű (szinte stagnáló); átlag (évi 5–6%) körüli, illetve a tartósan 10% fölötti dinamikával rendelkező gazdaságokat. Magyarország külkereskedelmi teljesítményével ez utóbbi csoportba tartozik, de a négy év össznövekményét tekintve megelőznek minket a balti országokon kívül a „visegrádi” országok is.

Az uniós csatlakozásunk előtti utolsó évhez képest 2007-ben hazánk exportjának **volumene** 80, az importé 56%-kal bővült. A kivitel volumennövekedése 2004-től kezdődően minden évben kétszámjegyű volt, és meghaladta az importbővülés mértékét. Az import volumenének növekedése elmarad ugyan az exportétól, de 2005-öt kivéve minden évben meghaladta a 10%-ot. 2007-ben megegyezett a megelőző három év átlagos növekedési ütemével: exportban 15,6, importban 11,4 % volt.

2007-ben a behozatal **forintárszintje** 3,6%-kal volt magasabb a négy évvel korábbinál, a kivitel viszont 0,8%-ot csökkent, így a **cserearány** 4,2%-ot romlott. Ugyanezen időszak alatt a forint a főbb devizákhoz képest 3,4%-kal erősödött, így az import 7,2, az export 2,7%-kal magasabb devizaárszinten realizálódott, mint négy évvel korábban. Az előző évhez képest 2007-ben a forgalom forintárszintje exportban 4,5, importban 4,4%-kal csökkent, ennek következtében a megelőző négy évre jellemző folyamatos cserearány-romlás megállt.

Folyó áras forintadatokat tekintve 2007-ben a kivitel értéke 17,2 ezer milliárd, a behozatalé 17,3 ezer milliárd Ft volt, ami 78, illetve 62%-kal több, mint négy évvel korábban.

10. ábra A külkereskedelmi termékgazdaság volumenváltozása (előző év=100)

3.1.1. Exportfolyamatok

A vizsgált négy év folyamán az exportforgalom legnagyobb mértékű bővülése – részben a megnövekedett feldolgozóipari beruházásoknak köszönhetően – a kivitel 62%-át képviselő **gépek és szállítóeszközök** kereskedelmében volt tapasztalható, mely termékekből 2007-ben a 2003. évi volumen kétszeresét exportáltuk. Az időszakon belül a legnagyobb volumennövekedést (24%-ot) az uniós csatlakozás évében, 2004-ben mértük, de a növekedés még a leggyengébbnek számító 2005-ben is meghaladta az összexport bővülési ütemét. A gépipari ágazatokba történt jelentős külfölditőke-befektetések eredményeképpen 2006-ban és 2007-ben a gépkivitel volumenbővülése több mint 3%-kal haladta meg a forgalom átlagos növekedését.

Az árucsoporton belül az új személygépkocsik és alkatrészeik, valamint a híradástechnikai eszközök voltak a húzótermékek; exportjuk értéke 2007-ben mintegy kétszerese volt a 2003. évinek, és a 2003 és 2007 közötti időszak teljes exportnövekményének 40%-a e két termékcsoportból származott. A villamosgép-, készülék- és műszerkivitelünk – a korábbi évek átlagon felüli dinamikája után – 2007-ben megtorpant, és az elmúlt évben ugyancsak visszaesett a gépjárműmotorok exportdinamikája is.

A 2007-ben belépett új kapacitások a műanyag-, illetve a gumitermékek kivitelében átlagon felüli bővülést eredményeztek, 13–16%-os mértékben. Még ezen árucsoportoknál is jobban emelkedett a vegyi termékeken belül a gyógyszerkivitel: 2003 és 2007 között a forgalom háromszorosára növekedett, és az időszak végére gyógyszerexportunk értéke meghaladta a behozatalét.

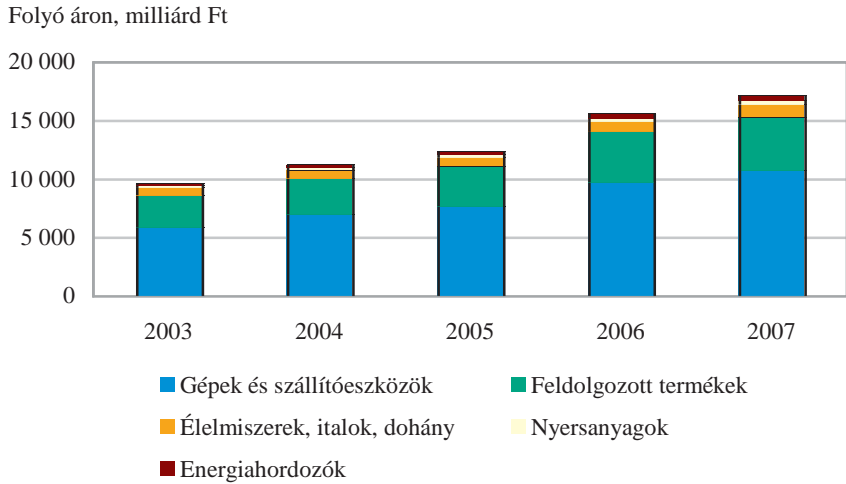
Élelmiszer-kivitelünk a vizsgált időszakban jóval az átlag alatt, 42%-os mértékben bővült, s az első három évben az import volumenének növekedése évről évre meghaladta az exportét. 2007-ben ez a tendencia – elsősorban a korábbi évek terméséből származó gabonakiszállítások jelentős megugrása következtében – megfordult, és a kivitel volumennövekedése – az évtized legnagyobb volumennövekedését (16%) produkálva – 4 százalékponttal meghaladta a behozatalét. A termékcsoport külkereskedelmi aktívuma az időszak első részében mérséklődött, de az utolsó két évben újból növekedést mutatott, és a 2007-ben mért közel 350 milliárd Ft-os aktívumával megközelítette az évezred elején regisztrált értéket.

A kivitelben mindössze 3%-os arányt képviselő **energiaexportunk** 2003 és 2007 közötti 70%-os volumennövekedésében a villamos energia, valamint a kőolajtermékek kivitelének bővülése volt a meghatározó. A 2006. évi visszaesés után a növekedés mértéke 2007-ben ebben a termékcsoportban volt a legnagyobb (28%-os), ami mindenekelőtt a villamosenergia-exportunk több mint kétszeres növekedésének a következménye.

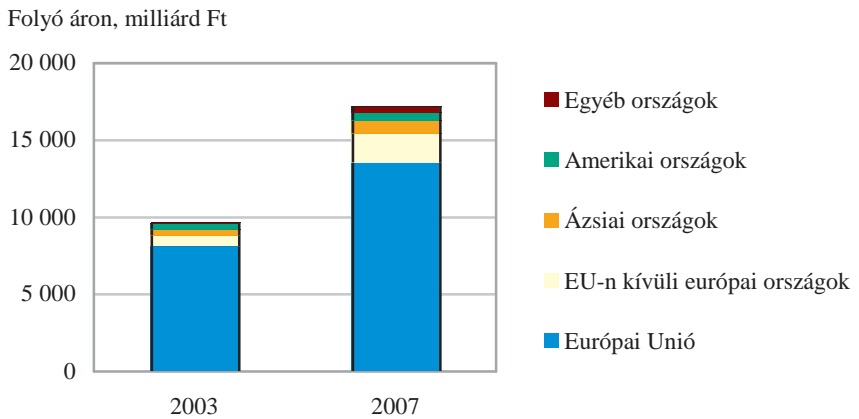
Exportunk relációs szerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy legnagyobb tíz partnerünk részesedése 2003-hoz képest 2007-re csekély mértékben, 2 százalékponttal (70%-ról 68%-ra), az Európai Unió tagállamaiba irányuló kiszállításaink aránya pedig 4 százalékponttal (83%-ról 79%-ra) csökkent. Az új tagállamokba történő kiszállítások volumene megháromszorozódott.

Legnagyobb partnerünk továbbra is Németország, de a német rendeltetésű kivitel dinamikája 4 év alatt – az átlagos növekedéstől jelentősen elmaradva – 50%-ot ért el. Az unión kívüli partnereink közül Oroszország a 15. helyről a 11., Ukrajna pedig a 18. helyről a 14. helyre került, miközben az Egyesült Államok – az átlag alatti, 40%-os értéknövekedése következtében – a 8. helyről a 13. helyre esett vissza.

11. ábra A magyar export értéke és árucsoportos megoszlása

12. ábra Országcsoporthoz tartozó forgalma és részesedése a kivitelből

A magyar kivitel a vállalatokat tekintve rendkívül koncentrált, a tíz legnagyobb exportőr a forgalom 30%-át bonyolította le 2007-ben, és a száz legnagyobb forgalmazó több mint 50%-kal részesedett a magyar exportból. Személygépkocsi- és híradás-technikai kivitelünkben néhány nagyvállalat adta a forgalom 80–90%-át.

3.1.2. Importfolyamatok

Importunk túlnyomó részben termelőfelhasználási, illetve beruházási termékekből áll. A teljes magyar import több mint felét jelentő **gépek és szállítóeszközök** behozatala, mely megalapozta e termékkör exportban betöltött húzószerepét, 2003 és 2007 között évről évre az átlagot meghaladó mértékben bővült. A legjelentősebb importnövekedés a mobiltelefon-gyártást is szolgáló híradás-technikai eszközök, valamint a közúti járművek és azok alkatrészei, részegységei körében volt tapasztalható; behozataluk az időszak folyamán megkétszereződött.

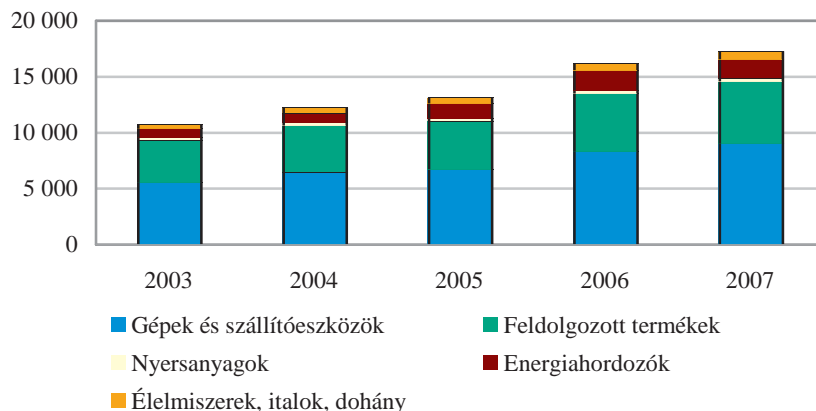
A feldolgozott termékek körében a vas- és acél-, valamint színesfémtermék-importunk a 2006. évi kiemelkedő dinamika után 2007-ben még mindig az átlagosnál nagyobb mértékben növekedett. Gyógyszerbehozatalunk a 2006. évi magas bázis szintjén maradt.

A négy év alatt az **energiahordozó-import** volumene az ipari termékektől eltérően változott, mert éppen abban az évben (2005-ben) nőtt közel 18%-kal, amikor összes importunk dinamikája mindössze 6%-ot ért el, így részesedése az összforgalomból 8-ról 11%-ra emelkedett. E megnövekedett importmennyiség 2006-ban lényegében nem növekedett tovább, 2007-ben pedig 1,5%-os csökkenés mutatkozott az előző évhez képest. Ezen belül a kőolaj- és kőolajtermék-import volumene 5%-kal nőtt, a behozott földgáz mennyisége pedig 8%-kal visszaesett. 2003 és 2007 között a behozatal alakulását számottevően befolyásolta az árszint erőteljes (négy év alatt összességében 72, ezen belül 2005-ben 28, 2006-ban 33%-os) növekedése.

2003 és 2007 között a legnagyobb arányú volumenbővülést az **élelmiszerimportunk** esetében regisztráltuk. Ebben az áruфőcsoportban az időszak első két évében az átlagot jelentősen (18, illetve 10 százalékponttal) meghaladó növekedés az elmúlt 2 évben az átlag körülire esett vissza. Ezzel együtt volumene közel megkétszereződött, részesedése azonban így is alig haladta meg a 4%-ot. Agrárimportunk átlagot meghaladó növekedésében a zöldségfélék és gyümölcs értékének 75%-os, a tejtermékek és tojás több mint négyszeres, valamint a hús és húskészítmények szintén négyszeres bővülése volt a meghatározó.

13. ábra A magyar import értéke és áruфőcsoportos megoszlása

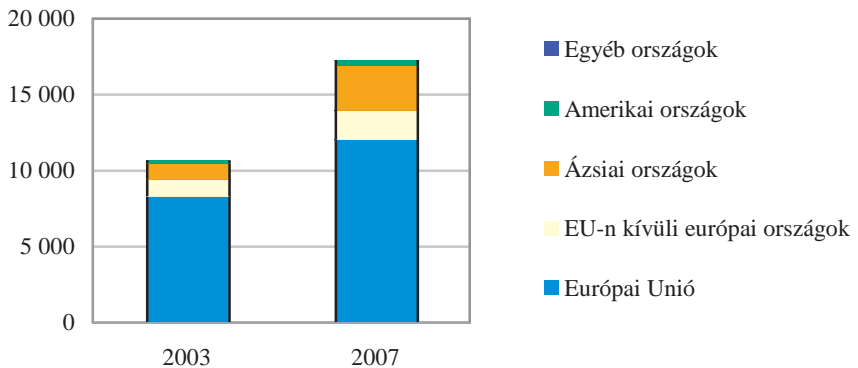
Folyó áron, milliárd Ft

Importunk feladó országok szerinti koncentrációja az exportéhoz hasonló képet mutat. Legnagyobb tíz partnerországunk részesedése a 2003. évi 72,5%-ról 2007-re 69%-ra, miközben az EU-tagországok súlya 78%-ról 70%-ra csökkent. A legjelentősebb partnerünk továbbra is Németország, de az elmúlt időszakban számottevően növelte súlyát Oroszország és Kína, és a második, illetve a negyedik helyre zárkoztak fel. Hagyományos „visegrádi” partnereink az exporthoz hasonlóan az importban is megerősítették szerepüket a legfontosabb partnereink között. A rendkívül expanzív ázsiai gazdaságok térnyerése a magyar importban is számottevő jelentőségű, az időszak folyamán a teljes forgalmunk tizedéről 17%-ára növelték arányukat.

14. ábra Országcsoportok forgalma és részesedése a behozatalból

Folyó áron, milliárd Ft

3.1.3 A külkereskedelmi mérleg alakulása

2003 és 2007 között a **külkereskedelmi mérleg** hiánya évről évre csökkent: a 2007. évi (78 milliárd Ft) passzívum töredéke, mintegy 7%-a a négy évvel ezelőtti több mint 1000 milliárd Ft-nak. Az egyenlegjavulás 2005-ben is számottevő (267 milliárd Ft) volt, de 2007-ben külkereskedelmi mérlegünkben már több mint kétszer ekkora (556 milliárd Ft) passzívumcsökkenést mértünk.

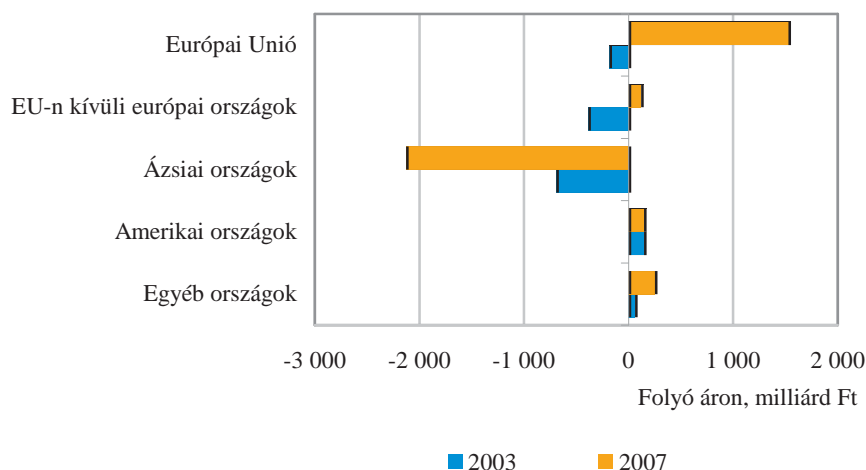
Külkereskedelmi egyenlegünk az egyes országcsoportok esetében eltérően alakult. Az **Európai Unió** országaiba irányuló forgalmunk aktívuma – a 2003. évi mintegy 200 milliárd Ft-os passzívumot követően – évről évre gyorsuló ütemben nőtt, meghaladva 2007-ben az 1500 milliárd Ft-ot, s így négy év alatt összességében több mint 3600 milliárd Ft aktívumot regisztráltunk. Az uniós aktívum mintegy kétharmad részben az új tagállamokkal folytatott kereskedelmünkben keletkezett.

Ezzel szemben az **Európai Unió**n kívüli országokkal folytatott kereskedelmünk passzívuma az időszak folyamán csaknem megduplázódott, 2007-ben már 1600 milliárd Ft-ot tett ki. Ezen belül is az ázsiai reláció hiánya nőtt meg erőteljesen, 700 milliárd Ft-ról több mint 2000 milliárdra, és a négy év alatt összesen közel 6750 milliárd Ft egyenlegromlást könyvelhettünk el. Ugyanakkor az EU-n kívüli európai országokkal a

külkereskedelmi mérleg hiánya évről évre csökkent az időszak folyamán, és 2007-ben már – igaz szerény mértékű – aktívumot mutatott. Az egyenlegjavulás elsősorban az Oroszországba, az Ukrajnába és a Törökországba irányuló kivitel kiugró mértékű növekedésének eredménye. Ezen relációkba elsősorban a híradás-technikai eszközök – főleg a mobiltelefonok – kivitele nőtt meg, emellett az orosz piacon jelentős volt még a kiszállított gyógyszerek 2003 és 2006 közötti volumennövekedése is.

15. ábra

A külkereskedelmi termékforgalmi mérleg alakulása országcsoportok szerint

3.2. A szolgáltatások nemzetközi kereskedelme

A szolgáltatások fontos szerepet játszanak a globalizációs folyamatokban, de a határon átvéelő kereskedelem útjában még mindig számos akadály áll. Az Európai Unióban 2007-ben néhány a szolgáltatási szektort – vasúti áruszállítás, nemzetközi távközlési szolgáltatás – érintő liberalizációs lépés történt, és a jövőben várható intézkedések is a nemzetközi forgalom további bővítésének irányába mutatnak (postai szolgáltatások és a vasúti személyszállítás nemzeti piacának megnyitása 2010-től). Mindezek ellenére 2007-ben a szolgáltatáskereskedelem nagysága az EU átlagában nem érte el a GDP egytizedét. A magyar szolgáltatáskereskedelemről származó bevételek és a kiadások GDP-hez viszonyított aránya is hasonló.

A szolgáltatás-külkereskedelmi export értékének növekedése 2007-ben megközelítette az áruforgalmi kivitel dinamikáját, míg az import a termékbehozatalnál nagyobb ütemben bővült. Három év alatt a forgalom mindkét irányban 60%-kal emelkedett.

A szolgáltatás-külkereskedelemnek a makrogazdasági egyensúly javításában játszott szerepét jelzi, hogy az egyenleg – hasonlóan az Európai Unió tagállamainak többségében

regisztrálthoz¹ – a vizsgált időszakban aktívumot mutatott. A világ vezető gazdasági hatalmai esetében változatos a kép: az EU-27 és az Egyesült Államok egyenlege jellemzően pozitív, míg Japáné, Oroszorszáé és Kínáé negatív.

10. tábla A szolgáltatás-külkereskedelem összefoglaló adatai

Év	(folyó áron)					
	Export		Import		Egyenleg	
	érték, milliárd Ft	előző év = 100,0	érték, milliárd Ft	előző év = 100,0	érték, milliárd Ft	változás összege az előző évhez képest, milliárd Ft
2004	1 862	..	1 704	..	158	..
2005	2 256	121,2	1 985	116,5	271	113
2006	2 761	122,4	2 395	120,7	366	95
2007	3 035	109,9	2 702	112,8	333	-33

Magyarország szolgáltatás-külkereskedelmi forgalmának aktívuma 2006-ig folyamatosan növekedett – a tetőpont 2006-ban volt –, 2007-ben azonban a javulás megállt, sőt a mérleg – az idegenforgalmi kereslet kedvezőtlen alakulása miatt – 33 milliárd Ft-tal alacsonyabb volt az előző évinél. A jellemzően hiánnyal záró üzleti szolgáltatások deficitje 2007-ben jelentősen mérséklődött, míg a szállítási szolgáltatások aktívuma folyamatosan nőtt az utóbbi években.

11. tábla Az egyenleg alakulása szolgáltatáscsoportok szerint

Szolgáltatáscsoport	(folyó áron, milliárd Ft)			
	2004	2005	2006	2007
Idegenforgalom	306	345	448	327
Szállítás	38	62	132	153
Üzleti és kormányzati szolgáltatások	-186	-137	-214	-148
Összesen	158	271	366	333

3.2.1 A szolgáltatás-külkereskedelem fő csoportjai

2007-ben a magyar szolgáltatás-külkereskedelmi export szerkezete a világgazdasági átlaghoz hasonló volt, a forgalom mintegy felét az üzleti szolgáltatások képviselték, az idegenforgalom és a szállítási szolgáltatások részesedése alacsonyabb, 29 és 20%. Az importban az üzleti szolgáltatások túlsúlya még meghatározóbb, közel kétharmados.

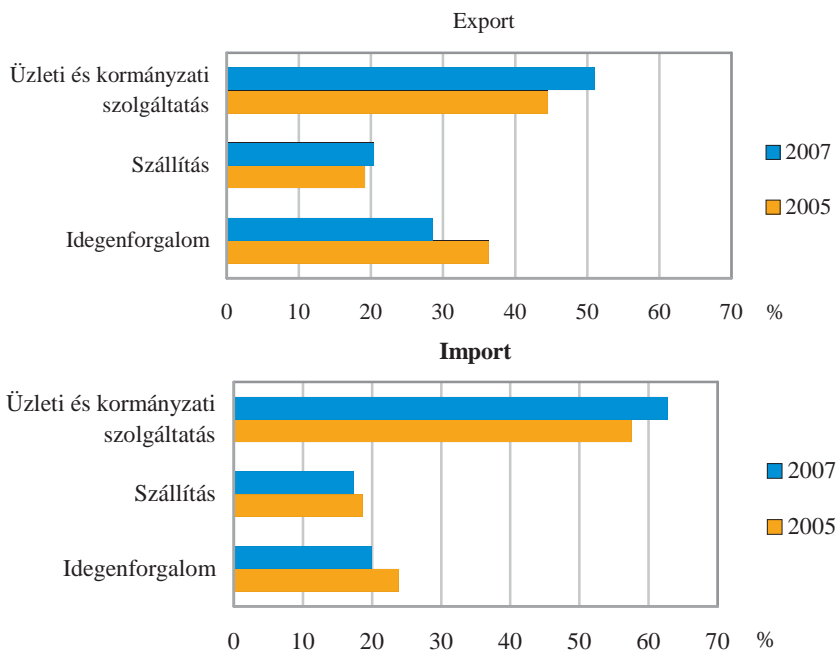
¹ Eurostat, <http://epp.eurostat.ec>.

12. tábla A szolgáltatáscsoportok értéke és százalékos megoszlása, 2007

(folyó áron)						
Szolgáltatás- csoport	Export			Import		
	érték		megoszlás, %	érték		megoszlás, %
	milliárd Ft	előző év=100,0		milliárd Ft	előző év=100,0	
Idegenforgalom	867	96,7	28,6	540	120,3	20,0
Szállítás	620	110,7	20,4	467	109,1	17,3
Üzleti és kormányzati szolgáltatás	1 548	118,6	51,0	1 695	111,6	62,7
Összesen	3 035	109,9	100,0	2 702	112,8	100,0

Az idegenforgalmi exportban és importban 2004 óta ellentétes mozgások voltak érzékelhetők. Ennek egyik okozója a több milliós határ menti, napi ingázó forgalom, amely együtt jár a szomszédos országokban történő vásárlással. A lakosság kihasználja azt az előnyt, amit részben a kínálat eltérő volta, részben a fogyasztói árak változásának különbözősége, de legfőképpen a forint erősödésének vagy éppen gyengülésének hektikus alakulása nyújt. Különös éve volt ennek 2005 és 2006, amikor az import jelentősebben visszaesett, az export növekedett, majd 2007, amikor éppen az import nőtt és az export esett vissza, nagyrészt az előbbieken vázoltak miatt.

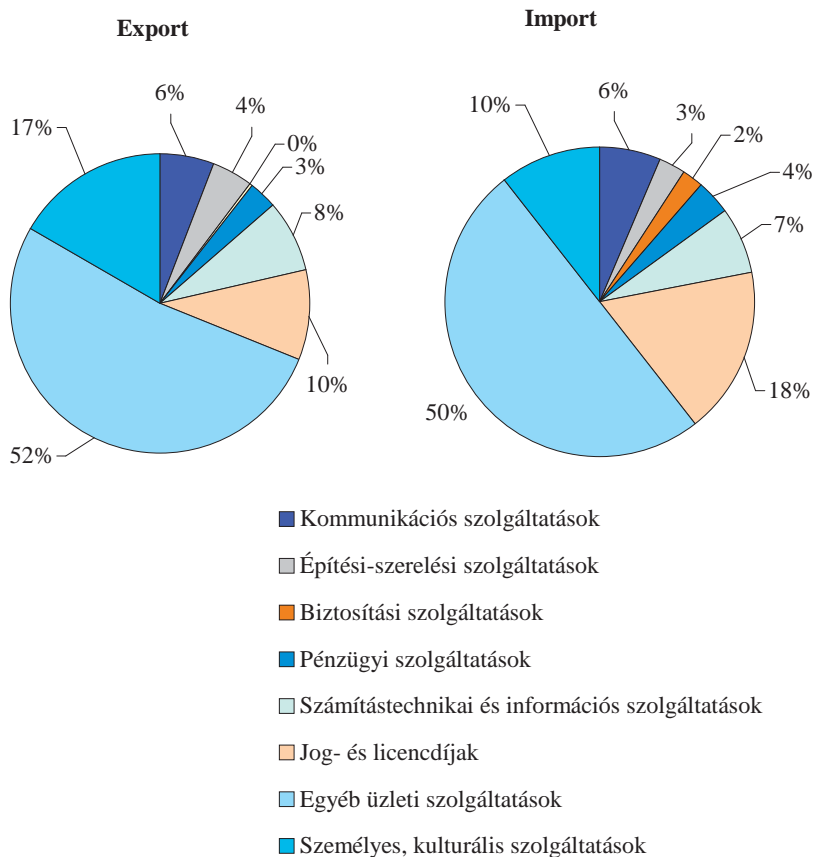
16. ábra A szolgáltatáscsoportok értéke és százalékos megoszlása, 2007

A forgalom strukturális átrendeződésével járt az off-shore cégek magyar gazdaságba való integrálódása 2006-ban. Ennek hatására az üzleti szolgáltatások aránya mindkét forgalmi irányban 6 százalékponttal növekedett a 2005. évihez képest.

Az **üzleti szolgáltatásokon** belül az OECD-országok átlagához² képest eltérés figyelhető meg a kiemelt szolgáltatáscsoportok szerkezetében. A személyes, kulturális, szórakoztatási szolgáltatások aránya jelentős, 17, illetve 10%-ot képvisel a hazai szolgáltatás-bevételekben, illetve -kiadásokban – a magyarországi filmgyártási tevékenység, valamint az audiovizuális jogok növekvő forgalmazása miatt –, míg az OECD-országok átlaga mindkét forgalmi irányban csupán 3%. A pénzügyi és a biztosítási szolgáltatások részesedésével kapcsolatban ennek az ellenkezője igaz: a pénzügyi szolgáltatások 16, illetve 4%-os, a biztosítási szolgáltatások 8, illetve 9%-os OECD-export és -import átlagával szemben e szolgáltatáscsoportok hazai részesedése elhanyagolható.

17. ábra Az üzleti szolgáltatások megoszlása, 2007

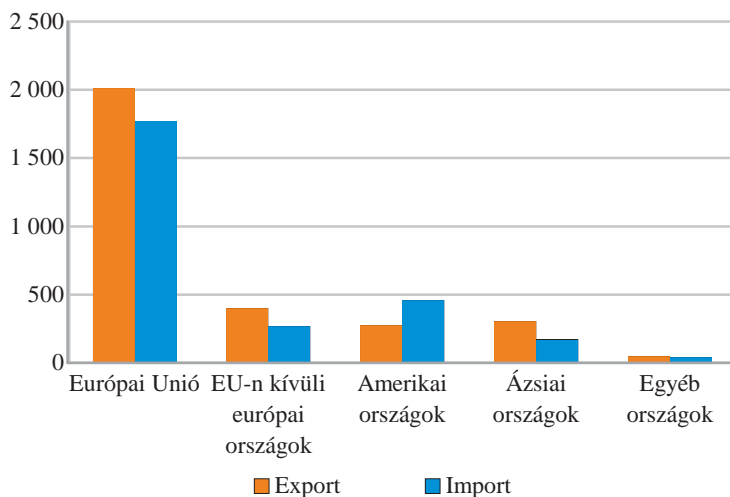
² OECD, www.oecd.org.

3.2.2. Relációs szerkezet

A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom **relációs szerkezetében** az európai országok meghatározóak: 2007-ben a teljes behozatal és kivitel mintegy háromnegyedét ezekkel a partnerekkel bonyolítottuk le. A forgalom növekedése az EU-15 országaival mindkét irányban 11%-ot tett ki, az új tagállamokkal az export bővülése átlag alatti, míg az importé átlag feletti volt (7–16%). A szállítási szolgáltatások esetében még meghatározóbb az európai országokkal való kapcsolat, ugyanis a kontinensen kívüli államokkal folytatott kereskedelem – amelynek felét a légi szállítás tette ki – mindössze 11, illetve 16%-ot ért el a teljes forgalomból. Az üzleti szolgáltatásoknál az Európán kívüli országok aránya igen magas, 30% körüli, mivel néhány szolgáltatás (elsősorban a jog- és licencdíjak, valamint az audiovizuális jogok kereskedelme) esetén kiemelkedő az Egyesült Államokkal és az ázsiai országokkal való kapcsolat.

18. ábra A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom relációs szerkezete, 2007

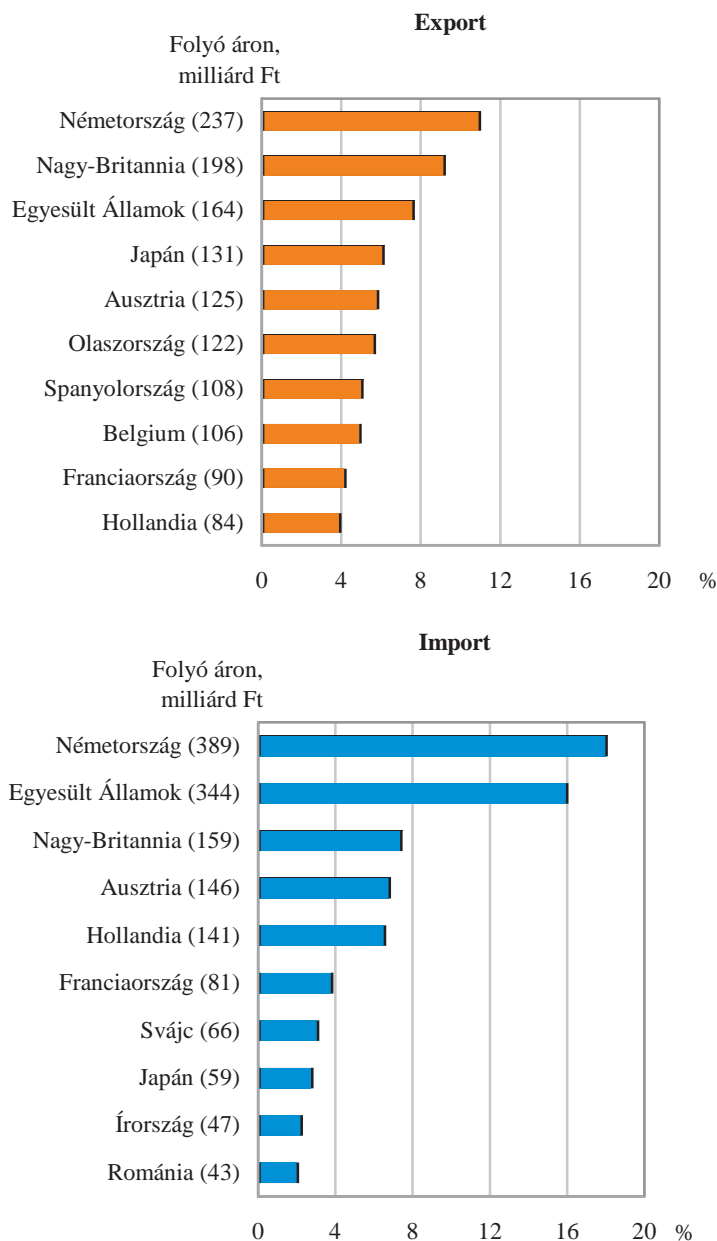
Folyó áron, milliárd Ft

Hazánk szolgáltatás-külkereskedelmi forgalma (idegenforgalom nélkül számítva) rendkívül koncentrált, az export és az import kétharmadát tíz országgal bonyolítottuk le. A legfontosabb tíz partnerrel lebonyolított exportforgalom bővülésében meghatározó volt a légi szállítás, a jog- és licencdíjak, valamint a személyes, kulturális, szórakoztatási szolgáltatások forgalmának alakulása, az importban pedig a közúti szállítás, a kutatás-fejlesztési szolgáltatások és a vállalatcsoporton belüli máshová nem sorolt szolgáltatások értékének növekedése.

19. ábra

A kiemelt partnerek részesedése a teljes szolgáltatás-külkereskedelmi forgalomból, 2007

4. Az árak alakulása

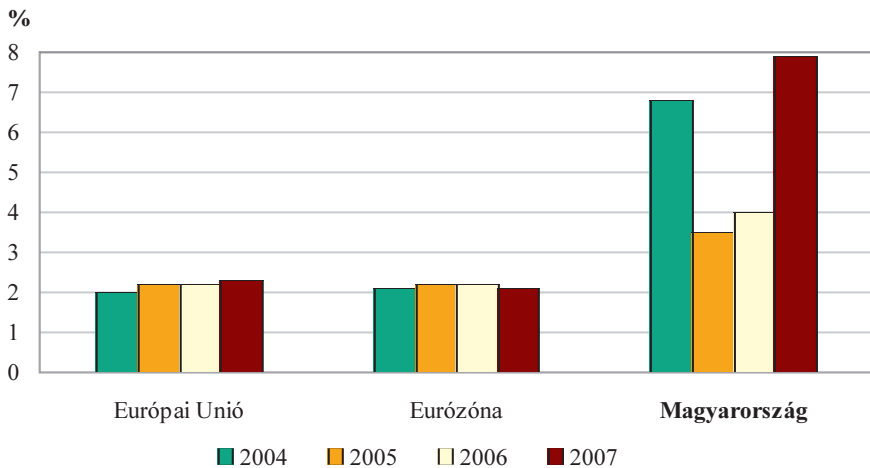
Az előző, hasonló témájú, „Makrogazdaság 2006” című kiadvány nem tartalmazott az árak alakulásával foglalkozó fejezetet. E témakörnek a kiadványba történő beépítését főként a fogyasztóiár-színvonal 2007. évi jelentősebb növekedése indokolja. E fejezetben a fogyasztói árak alakulásának jellegzetességeiről, az infláció szempontjából fontos tényezők alakulásáról kívánunk átfogó képet adni.

4.1. Infláció, a fogyasztói árak színvonala

Az Európai Unióhoz való csatlakozás óta a magyar inflációs ráta³ rendre meghaladta az uniós átlagot. A 2007. évi árszínvonal Magyarországon 24%-kal, az Európai Unióban, illetve az eurózónában egyaránt 9%-kal volt magasabb a 2003. évi szintnél. Leginkább a 2004. és a 2007. évi kiugró növekedés tért el az átlagos európai értékektől. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy 2008 elején, Magyarországon kissé (január-februárban 0,8 százalékponttal) lassult, az EU egészében viszont (1,1 százalékponttal) gyorsult a harmonizált fogyasztóiár-színvonal növekedése.

20. ábra

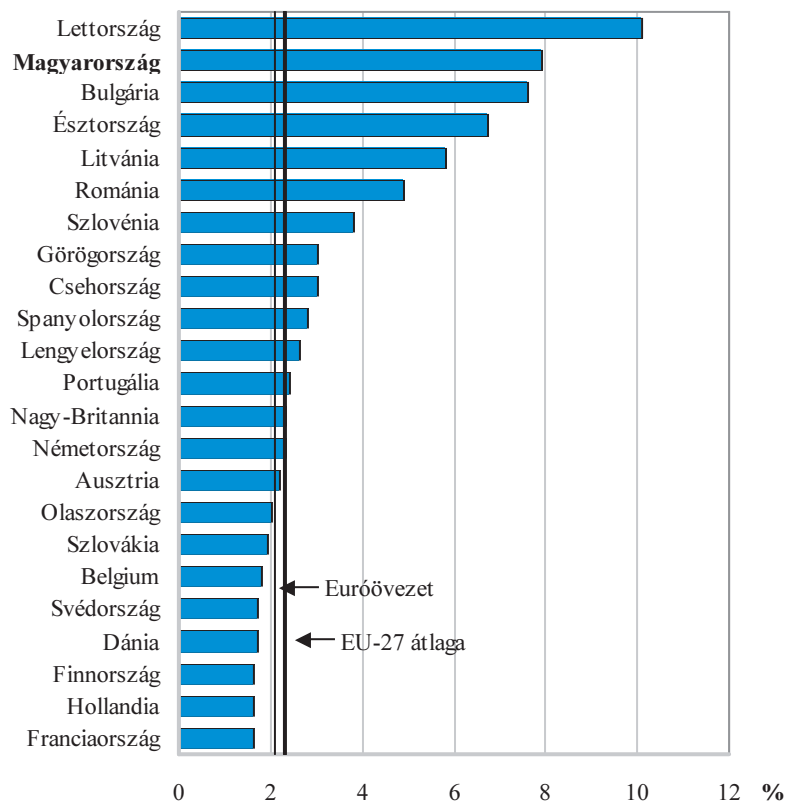
A harmonizált fogyasztóiár-index éves átlagos növekedési üteme

³ Nemzetközi összehasonlításra az Eurostat módszertan alapján készített „harmonizált fogyasztóiár-indexet” használjuk. A fogyasztóiár-index részletesebb bemutatása a nemzeti árindex alapján készült. A kettő között minimális módszertani eltérés van, amely alapvetően a következő területeken nyilvánul meg: a harmonizált árindex számításához használt súlyok a hazai lakosság fogyasztása mellett az ide látogató külföldiek fogyasztását is tartalmazzák. Emellett 2005. januártól a szolgáltatások árai abban a hónapban kerülnek a harmonizált árindexbe, amikor a szolgáltatás igénybevétele megkezdődhet, míg a nemzeti árindexbe akkor, amikor a lakossági kifizetés megtörténik. A kétféle árindex között – például a közüzemi díjak emelésének elszámolása miatt – kisebb időbeli eltérések adódnak. Erre vezethető vissza, hogy a 2007. évi éves átlagos harmonizált fogyasztóiár-index 7,9%-os, a nemzeti 8,0%-os növekedést mutat.

Az Európai Unión belül Magyarország közel 8%-os éves átlagos inflációs rátája **2007-ben** a második legmagasabb volt (Lettország után). Viszonylag gyors ütemben emelkedtek a fogyasztói árak még Bulgáriában, Észtországban és Litvániában is.

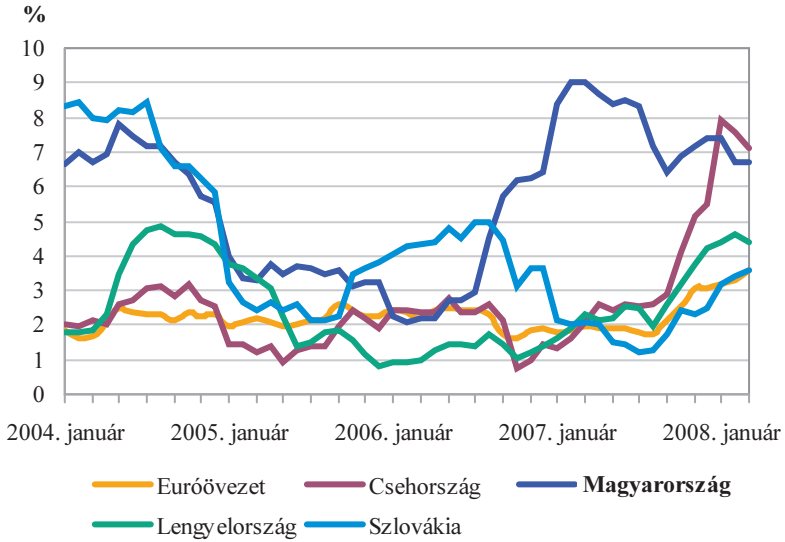
21. ábra A harmonizált fogyasztóiár-index éves átlagos növekedési üteme 2007-ben

Havi bontásban vizsgálva, a magyar árszínvonal alakulása időnként jelentős eltéréseket mutatott az eurózónában vagy a térség más országaiban megfigyelt trendekhez képest. Az Európai Unióhoz való 2004. májusi csatlakozásunkat követő egy évben folyamatosan csökkent a pénzromlás üteme (7,8%-ról 3,3%-ra), majd 2005 végéig viszonylag alacsony szinten (3,1–3,8% között) mozgott. A vizsgált időszakon belül kivételes jelenségként, 2006 első négy hónapjában átmenetileg a magyar infláció az euró-zóna növekedési üteme alatti (2,1–2,3%-os) szintre csökkent. 2006. második felétől 2007. február–márciusig (9,0%-os maximumig) emelkedett az inflációs ráta. A 2007. május és szeptember közötti csökkenést újabb – az eurózónára és a térség valamennyi országára jellemző – növekedés követte.

22. ábra

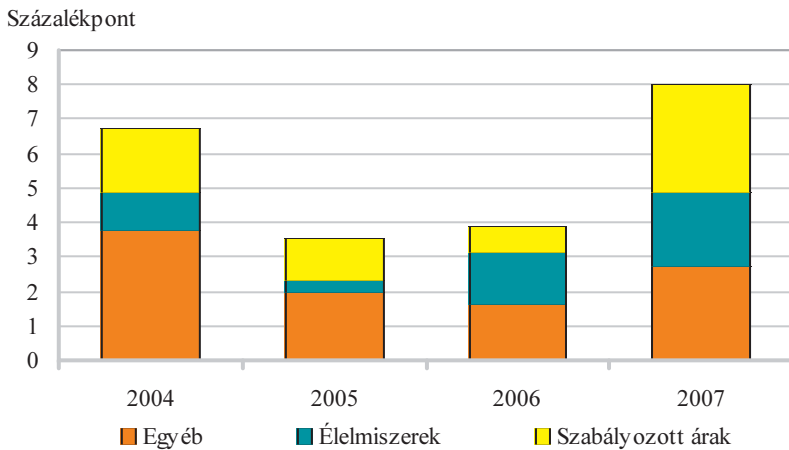
A harmonizált fogyasztóiár-index növekedése az előző év azonos hónapjához képest

A magyar fogyasztóiár-színvonal növekedési rátáját 2007 júniusától Lettország, augusztusától Bulgária, szeptemberétől Észtország és Litvánia fogyasztóiár-indexe is meghaladta. 2008 első két hónapjában Csehország és Románia is csatlakozott az előzőekben felsorolt, a magyarországinál magasabb árnövekedési ütemet regisztráló országokhoz.

23. ábra

A fogyasztói áremelkedés összetevői

A fogyasztóiár-emelkedés összetevőit⁴ tekintve, a 2004 és 2007 közötti hazai fogyasztóiár-szint emelkedéséhez éves szinten 0,3–2,1 százalékponttal járult hozzá az **élelmiszerek árának** növekedése, míg a **szabályozott árak**⁵ körében bekövetkezett emelések hatása 0,8–3,1 százalékpont közötti sávban érvényesült.

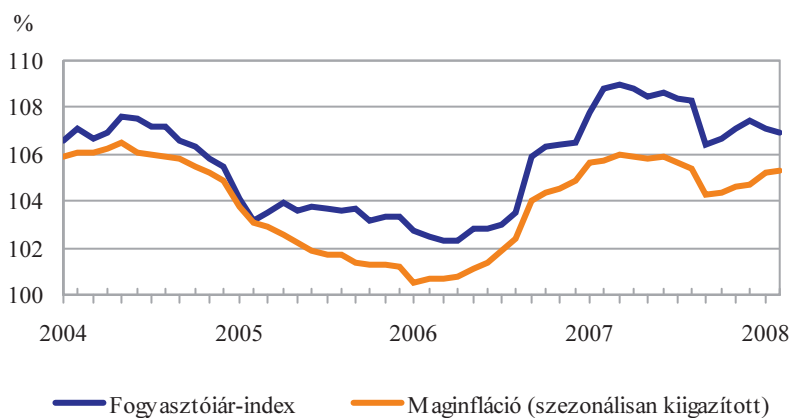
2007-ben a 8%-os fogyasztóiár-indexen belül 3,1 százalékpontra tehető a szabályozott árak, 2,1 százalékpontra az élelmiszerárak, és 2,7 százalékpontra az egyéb termékek és szolgáltatások árváltozásának hatása.

A fogyasztói árak 2004. évi emelkedését elsősorban az év eleji áfa- és jövedékiadó-változások okozták, és a 2006. évi infláció gyorsulását is főként az adórendszerben bekövetkezett változások eredményezték. Az év elején a 25%-os áfakulcsot 20%-osra csökkentették ugyan, de szeptemberben a regisztrációs és jövedéki adó növelése mellett, a 15%-os áfakulcsot megszüntették, és mindez szinte valamennyi fogyasztási főcsoportban éreztette hatását. 2007-ben a fogyasztói árak előző éveknél nagyobb emelkedésében az év elején életbe lépett hatósági intézkedések játszották a legnagyobb szerepet. A távfűtés és a vezetékes gáz esetében a megváltozott ártámogatási rendszer, a társadalombiztosítás által támogatott gyógyszereknél a csökkenő támogatás, továbbá a vizitdíj és a kórházi napidíj bevezetése együttesen gyorsította a fogyasztói árak növekedési ütemét.

Az alpinfláció alakulását mérő (a kormányzati intézkedések, valamint az egyéb egyedi hatásokat nagyrészt kiszűrő) **maginflációs mutató** növekedése a vizsgált években rendre elmaradt a fogyasztóiár-index növekedésétől.

24. ábra

Fogyasztóiár-index és maginfláció (előző év azonos hó=100)

A 2004 és 2007 közötti időszakban a fogyasztási cikkek megközelítőleg egynegyedével drágultak. Évről évre a **háztartási energia** árai növekedtek a legnagyobb mértékben,

⁴ Az MNB által használt kategorizálás szerint.

⁵ A szabályozott árak körébe tartozó szolgáltatások és termékek: központi- és távfűtés, vezetékes gáz, elektromos energia, távolsági és helyi közlekedés, víz- és csatornadíj, lakbér, szemetiszállítási díj, posta, telefon, szerencsejáték, kábeltélevízió-előfizetési díj, gyógyszer, gyógyáru.

így 2007-ben több mint másfélszer annyit kellett fizetni a háztartási energiahordozókért, mint 2003-ban. Ez döntően a vezetékes gáz, illetve a távfűtés áraiban bekövetkezett 1,8-szeres és 1,7-szeres drágulásnak a következménye. Az átlagnál valamelyest nagyobb mértékben, közel egyharmadával növekedtek az **élelmiszerek** árai. A szeszes italok, dohányárúknál, valamint a szolgáltatásoknál tapasztalt egyaránt 1,3-szeres áremelkedés csak kismértékben haladta meg az átlagot. Utóbbin belül a csatornadíj 1,6-szerese, a vízdíj 1,4-szerese volt 2007-ben a 2003. évinek. Az egyéb cikkek körében átlag alatti, megközelítőleg 1,2-szeres árszintnövekedés volt megfigyelhető, ami leginkább a két nagy súlyt képviselő termékcsoport, azaz a **gyógyszerek** 1,4-szeres, illetve a **jármű-üzemanyag-árak** valamivel több mint 1,2-szeres emelkedésének a hatása. A **ruházkodási cikkek** árának növekedési üteme 2003 óta 3–4% között ingadozik, így csak kismértékben haladja meg a 2003. évi szintet. A **tartós fogyasztási cikkek** ára már 2002 óta évről évre folyamatosan csökken és ez a tendencia 2007-ben is folytatódott. Ennek következtében 2007-ben az árszint – a négy évvel ezelőtti sinthez viszonyítva – megközelítőleg egytizedével mérséklődött.

13. tábla

A fogyasztói árak alakulása 2003 és 2007 között
(2003=100)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohányárúk	Ruházkodási cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
2004	106,5	111,3	103,4	99,4	114,1	103,9	107,6	106,8
2005	109,2	115,0	103,6	97,1	121,2	108,6	113,5	110,6
2006	117,6	119,9	102,9	93,2	128,9	111,5	118,2	115,0
2007	131,1	128,0	103,9	92,0	160,6	116,0	126,9	124,2

4.2. Importárak

Az összes behozatal forintban mért árszínvona 2003 és 2007 között összességében csak kissé (3,6%-kal) emelkedett. Az importárszínvonal szerény emelkedése a devizaárszint jelentősebb (7,2%-os) növekedéséből és ennek hatását mérséklő forintfelértékelődésből adódott. A 2004 és 2007 közötti időszakban az import devizaárszintje minden évben kissé nőtt. Az árfolyamváltozással párhuzamosan az import forintárindexe 2006-ban jelentősebben nőtt, majd 2007-ben nagyobb mértékben visszaesett.

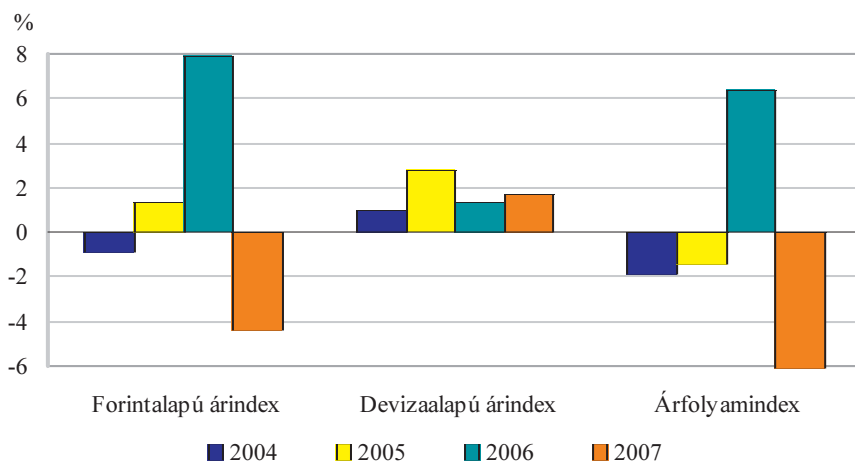
A lakossági fogyasztáshoz közel álló termékcsoportok az importból 2007-ben közel 20%-kal részesedtek, melynek fő összetevőit az élelmiszerek, a fogyasztási cikkek és a személygépkocsi, valamint az importenergiából a lakossági felhasználásra kerülő rész képezték.

2004 és 2007 között az importon belül kiemelkedően (73%-kal) nőtt az energiahordozók árszintje. A nyersanyagoknál 18%-os, az élelmiszer, ital és dohánytermékeknél

14%-os, a feldolgozott termékeknél 6,4%-os árszínvonal-emelkedés következett be. Csökkent ugyanakkor (8%-kal) a gépek és szállítóeszközök forintban mért importárszínvonala.

2007-ben csak az élelmiszer, ital és dohányárúk termékcsoport importárszínvonala nőtt (1,7%-kal). A nyersanyagok ára az előző évi szinten maradt. Csökkent a gépek és szállítóeszközök (6,2%-kal), az energiahordozók (3,4%-kal), valamint a feldolgozott termékek (2,2%-kal) forintban mért behozataliár-színvonala az előző évhez képest.

25. ábra Az importár-index és az árfolyamindex éves növekedése

4.3. Belföldi termelői árak

2004 és 2007 között a **mezőgazdasági termelői árak** dinamikusán, 28,8%-kal nőttek. A rekordtermést hozó 2004. évben a **mezőgazdasági termelői árak** az előző évhez képest csökkenést mutattak, majd 2005-ben körülbelül az előző évi szinten maradtak. 2006 második felétől újabb növekedési trend kezdődött, amit 2007 második felében rendkívüli megugrás követett, mely 2008 első hónapjaiban is folytatódott.

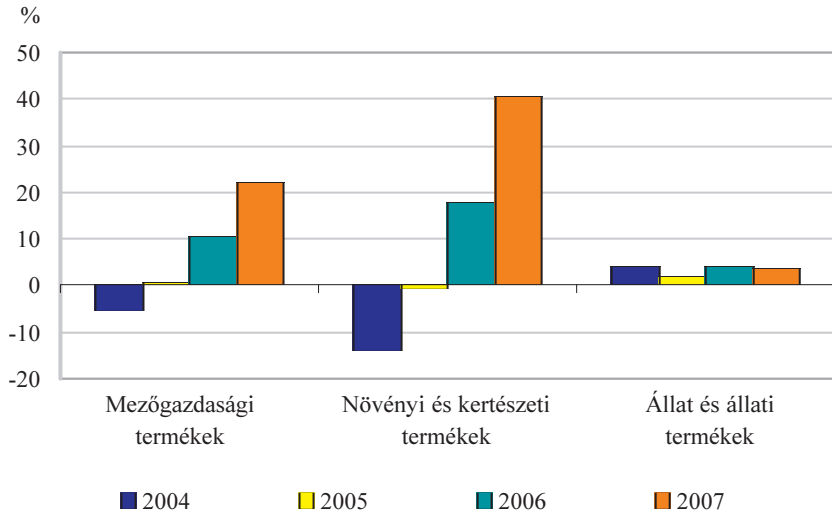
Miközben a növényi és kertészeti termékek árai kiemelkedő (44,3%-os) növekedést mutattak, a vágóállatok és állati termékek felvásárlási ára 2003 és 2007 között csak 14,0%-kal nőtt.

2007-ben a növényi kultúrák terméseredményeit és árait nagymértékben befolyásolták az extrém időjárási körülmények (például fagykarak, illetve aszályos időjárás), illetve a világpiaci ármozgások. Egyes növényi termékek világpiaci árának gyors emelkedését a fejlődő (főként ázsiai) országok piacain tapasztalható élnk kereslet váltotta ki, de szerepet játszott benne a növekvő energiacélú felhasználás is.

Éves szinten a növényi és kertészeti termékek termelői ára több mint 40%-kal emelkedett, miközben az élő állatok és állati termékek felvásárlási árszínvonala csak 3,6%-kal nőtt. A kettő eredőjeként a mezőgazdasági termékek termelőiár-színvonala 2007-ban 22,2%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

26. ábra

**A mezőgazdasági termelői árak alakulása 2004 és 2007 között
(előző év=100)**

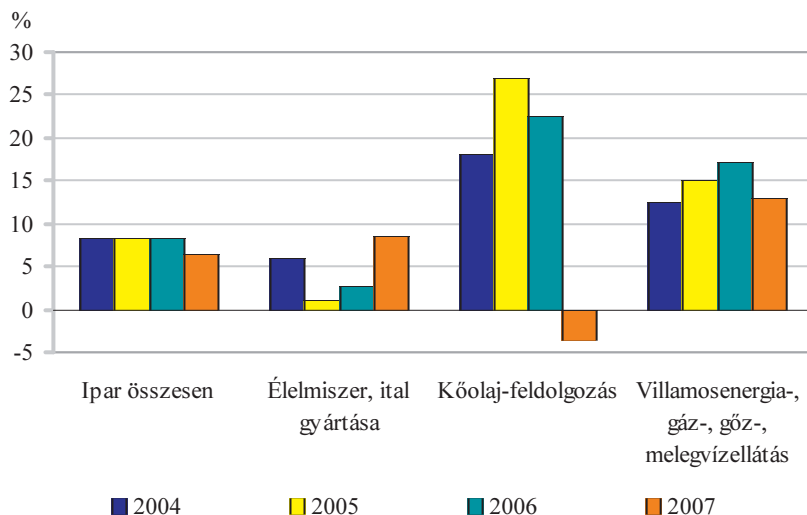
Az **ipar** belföldi célú értékesítési árai 2003 és 2007 között összességében 35,4%-kal emelkedtek. Ez a növekedés 6,6 százalékponttal haladta meg a mezőgazdaságiár-színvonal emelkedését. Míg 2004 és 2006 között az energiatermeléssel kapcsolatos ágazatok árai húzták felfelé az ipariár-indexet, 2007-ben az élelmiszer-ágazat lett az egyik fő árfelhajtó terület.

Miközben az ipar belföldi értékesítési árai a vizsgált 4 évben dinamikusan nőttek, az iparba sorolt vállalkozások exportjának forintban mért árszínvonala – alapvetően az importnál már bemutatott forintfelértékelődés következtében – csak 0,9%-kal emelkedett. Összességében az ipar termelőiár-szintje 4 év alatt 15,1%-kal nőtt.

2007-ben az iparvállalatok belföldi értékesítésiár-színvonala 6,4%-kal nőtt, miközben az exportjuk forintban mért árszintje 4,2%-kal csökkent. A kettő eredőjeként az ipar összes értékesítésére számított 2007. évi termelőiár-színvonal az előző évi szinten maradt (mindössze 0,2%-kal emelkedett).

27. ábra

Az ipar belföldi értékesítési árának alakulása (előző év=100)

4.4. A kiemelt termékek árai

Az előzőekben bemutatott áralakulási tendenciák szerint az elmúlt 4 évben a hazai fogyasztói árak alakulására főként az élelmiszer- és energiaárak növekedése hatott, mely területeket érdemes részletesebben is áttekinteni.

4.4.1. Az élelmiszerek áralakulási tendenciái

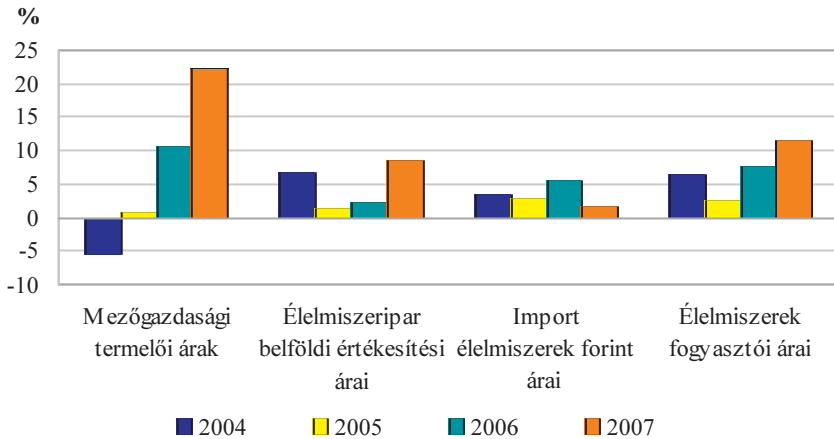
Az élelmiszerek fogyasztóiár-színvonala 2004 és 2007 között 32,2%-kal nőtt, miközben a mezőgazdasági termelőiár-index 28,7%-kal, az élelmiszeripar belföldi értékesítésiár-indexe 29,2%-kal, az élelmiszer, ital, dohány importárszínvonala 14,2%-kal emelkedett. Az indexek eltérései nagymértékben a termékösszetétel különbözőségéből adódnak, és egymáshoz viszonyított nagyságuk évenként is jelentős eltérést mutat.

2007-ben az élelmiszerek fogyasztóiár-színvonala 11,5%-kal nőtt. Ettől gyorsabban (22,2%-kal) emelkedett a mezőgazdasági termelőiár-színvonal és lassabban az élelmiszeripar belföldi értékesítésiár-indexe (8,4%-kal), valamint az élelmiszer, ital, dohányáru importárszínvonala (1,7%-kal).

Míg néhány évtizede az élelmiszerárakat döntően a termelői árak határozták meg, az utóbbi években, az élelmiszerimport jelentős növekedésével párhuzamosan, az importált élelmiszerek árai egyre nagyobb hatást gyakorolnak a hazai fogyasztói árakra.

28. ábra

Az élelmiszerrel kapcsolatos árindexek (előző év=100)

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat követően jelentősen emelkedett a Magyarországra szállított élelmiszer mennyisége. 2003 és 2007 között a hús- és húskészítmények importjának volumene 3,3-szeresére, a tejtermék és tojás behozatala 3,1-szeresére, a zöldségfélék és gyümölcs importja 1,5-szeresére nőtt. A legdinamikusabban az újonnan (2004-ben és 2007-ben) az Európai Unióhoz csatlakozott országokból származó élelmiszerimport volumene nőtt: a hús- és hústermékek esetében 13,9-szeresére, a tejtermék és tojás termékcsoportban 3,9-szeresére, a zöldségfélék és gyümölcs esetében 1,8-szeresére. Évek szerint vizsgálva a leggyorsabban a csatlakozás évében nőtt élelmiszerimportunk, az ezt követő három év együttes növekedése közel azonos a 2004. évével.

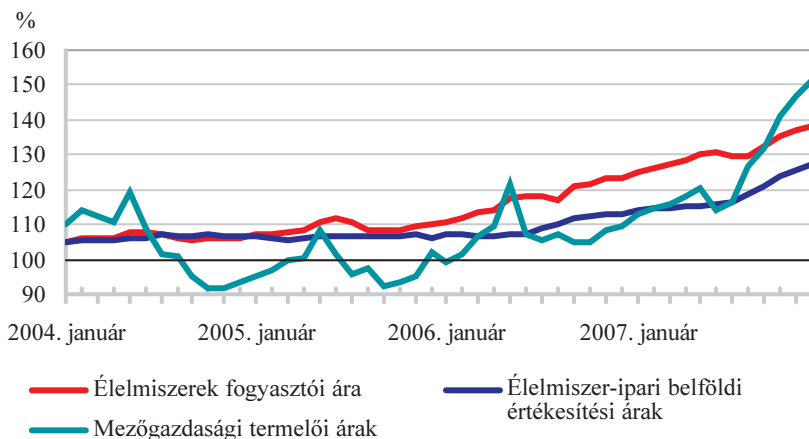
Az élelmiszer-kiskereskedelemben egyre meghatározóbb nemzetközi hipermarket-, szupermarket- és diszkontláncok – tekintettel a magyar fogyasztó fokozott árérzékenységre – főként alacsonyabb árszintű élelmiszereket forgalmaznak. Ebből adódóan az élelmiszerimport a vizsgált időszakban összességében inkább lefelé húzta a fogyasztói árakat.

Az erősen szezonális jellegű mezőgazdasági, élelmiszer-ipari termelés áralakulását a havi indexek szemléletesebben mutatják. Különösen figyelemre méltó a mezőgazdasági árak 2007 második félévi és 2008 eleji rendkívüli emelkedése. (Lásd a 29. ábrát.)

Összességében megállapítható, hogy a jelentős ingadozású mezőgazdasági termelői árakat az élelmiszer-ipari termelői árak és az élelmiszerek fogyasztói árai csak tendenciaszerűen, nagyfokú kiegyenlítődést mutatva követik. A 2007 második félévében a mezőgazdasági termelői áraknál kezdődött áremelkedés azonban az előző évekenél jelentősebbnek és továbbterjedő hatásában is erősebbnek mutatkozik.

29. ábra

A mezőgazdasági termelői árak, az élelmiszer ipar belföldi értékesítési, valamint az élelmiszerek fogyasztói árainak alakulása (2003. évi átlag=100)

4.4.2. Energiaárak

A **kőolaj** világpiaci árának napjainkig tartó emelkedése 2003-ban kezdődött. Az időszak elejét jellemző mérsékelt növekedés a 2005 közepétől 2006 közepéig tartó időszakban felgyorsult. A Brent nyersolaj kötésára 2006 nyarán érte el az éves maximumot. Ezt az értéket csak egy év múlva haladta meg a kőolaj ára. A nyersolaj dollárára 2007 decemberében több mint háromszorosa volt a 2004. januárinak.

A világpiaci árváltozások hatására **energiahordozó importunkat** 2003-tól 2006-ig folyamatos árszintemelkedés jellemezte. 2007 első háromnegyed évében átmenetileg árszintcsökkenés következett be, amit az év utolsó három hónapjában újra emelkedés követett. 2007-ben az energiahordozók forgalmát az előző évinél kissé mérsékeltébb árszint jellemezte. A 2004 és 2007 közötti időszakban az energiainport árszintje több mint 70%-kal emelkedett. A behozatali árszint növekedési ütemét lassította a dollár gyengülése, valamint az a tény, hogy a kőolaj mellett az importunkban szintén jelentős arányú földgáz és elektromos energia ára a kőolajénál kisebb mértékben emelkedett.

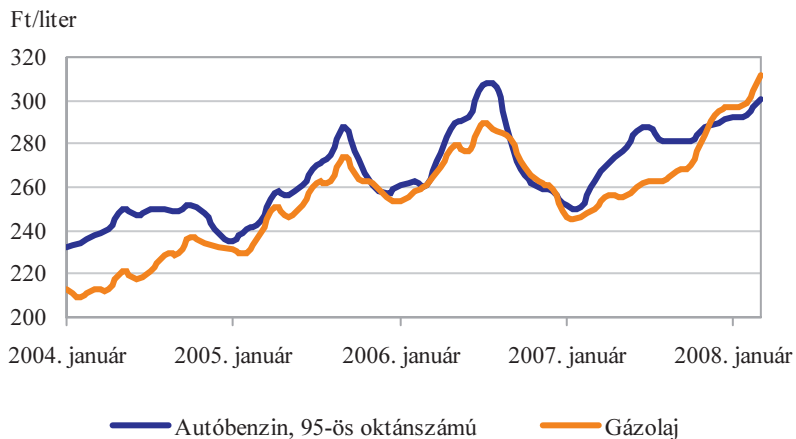
A háztartási energiahordozókon belül a lakosság fogyasztási kiadásaiiban legnagyobb súlyt az **elektromos energia** képviseli. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta eltelt években az elektromos energia árát a hatósági árszabályozás mellett döntően az áfa mértékének változtatása befolyásolta. 2004. januártól az elektromos energia a korábbi 12%-os áfakulcs alól a 25%-os áfakulcs alá tartozó szolgáltatások körébe került át, amelynek hatására az elektromos energia ára több mint egytizedével nőtt. Ennél valamivel kisebb mértékű áremelkedés (mintegy 7%-os) volt megfigyelhető 2005 februárjában. A következő év januárjában a 25%-os áfakulcs megszüntetése az elektromos energia árában mintegy 4%-os árcsökkenést eredményezett, ezt azonban augusztusban egy igen jelentős, mintegy 15%-os növekedés követte. Az áremelés 2007. február-

ban meghatározott mértéke az előző évekhez képest alacsonyabb volt, alig haladta meg az 5%-ot. Így 2007-ben az elektromos energia közel másfélszer annyiba került, mint 2003-ban.

Az elektromos energia mellett a lakossági fogyasztásban a másik jelentős súlyt képviselő energiahordozó a **vezetékes gáz**. Árát a hatósági árszabályozás és az áfa mértékének változtatása mellett a támogatási rendszer átalakításai is jelentősen befolyásolták. 2003 októberében a tömbtarifás rendszer, illetve a fogyasztáshoz kapcsolódó támogatás bevezetésével a vezetékes gáz ára mintegy 5%-kal csökkent. 2004 januárjában, részben az áfakulcs 12%-ról 15%-ra növelésének következményeként a vezetékes gáz ára több mint egytizedével nőtt. 2005 januárjában a hatósági szabályozás hatására az áremelés mértéke meghaladta az 5%-ot. 2006 augusztusában volt megfigyelhető az utóbbi évek legnagyobb mértékű árnövekedése, amikor a vezetékes gáz ára 1,3-szeresére nőtt. 2006 szeptemberében az áfa 15%-os kulcsának 20%-osra történő emelése következtében nőtt ugyan a gáz ára, azonban az ezt ellensúlyozó kompenzáció hatására az emelés alig volt érzékelhető. A 2006 végéig érvényben lévő, alanyi jogon járó, a fogyasztás mértékéhez kötött támogatási rendszert 2007-től felváltotta a háztartások jövedelméhez kötött, igénylés útján megszerezhető támogatás. Bár a vezetékes gáz árát ekkor hatóságilag nem növelték, a támogatási rendszer változásának eredményeként 1 m³ vezetékes gáz ára megközelítőleg egynegyedével drágult. Ezen folyamatok hatásaként 2007-ben megközelítőleg 90%-kal kellett többet fizetni a vezetékes gázért, mint 2003-ban.

A **járműüzemanyagok** fogyasztói árának alakulásában a kőolajárak világpiaci folyamatai játszottak döntő szerepet. Az ár jelentős részét kitevő jövedéki adó mértéke 2004 óta nem változott.

30. ábra A benzin és a gázolaj fogyasztói ára

2004 és 2007 között a járműüzemanyagok éves átlagos fogyasztói ára 20%-kal emelkedett. Az előző évet alapul véve, a benzin árának növekedési üteme az unióhoz való csatlakozás utáni években 5 és 7% között ingadozott, a gázolaj esetében ennél jóval nagyobb, 6 és 13% közötti ingadozás volt megfigyelhető. 2004 óta éves szinten a gázolaj ára minden évben gyorsabban drágult, mint a benziné. 2007-ben ez a folyamat megtört, a benzin ára nem változott, a gázolaj esetében pedig kismértékű árcsökkenés következett be. 2005-ben és 2006-ban a járműüzemanyagok árának növekedése meghaladta a fogyasztói árak átlagos emelkedését.

A két legnagyobb volumenben forgalmazott járműüzemanyag országos fogyasztói átlagára jelentős havi ingadozásokat mutatott a vizsgált időszakban.

2004 elejétől 2007 novemberéig a 95-ös oktánszámú autóbenzin fogyasztói ára csaknem minden hónapban meghaladta a gázolaj árát. 2004. januárban a 95-ös autóbenzin literéért 232 Ft-ot kellett fizetni, ami 2007 decemberére 290 Ft-ra emelkedett. A gázolaj literének ára 2004. januárban 213 Ft volt, 2007 decemberére 295 Ft-ra nőtt.